

KUR'AN-I KERİM'DE TE'KİD ÜSLUPLARI

Yazan: Kâzım Fethî er-Râvî*
Çeviren: Hasan Keskin**

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Te'kid

I- GİRİŞ

Te'kid ve tevkîd, te'kidin iki farklı okunuş şeklidir. (وقد وكَّد الشيء) ve (واكَّده) aynı anlamdadır. Vavlı olanı (vekkede, ekkede'den) daha fasihtir. Yine (واكَّده) ve (واكَّده لِكادًا) de böyledir.¹ "Tevkîd" şeklindeki kullanım, "te'kid"den daha fasihtir. (واكَّده) ve (واكَّده) aynı anlamdadır.²

II- TE'KİDİN FAYDASI

Te'kidin faydası, muhatabın zihnine ve gönlüne te'kid edilen şeyi iyice yerleştirmek, zihnindeki kuşku ve şüpheleri veya te'vilde önemli derecede yanlış yapmayı ortadan kaldırmaktır. Arap dilinde te'kid önemli her meseleyi kapsayacak kadar çok yaygındır. Bu sebeple farkında olarak veya olmaksızın çokça zikredilmektedir. Neredeyse hiç bir söz te'kidsiz değildir.

Kur'an-ı Kerim Arap dili üzere inmiştir. (Bu hususla ilgili olarak) Yüce Allah, (وما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه ليبين لهم) "*Allah'ın emirlerini onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik*"³; (والكتاب المبين إنا جعلناه قرآنا عربيا لعلكم تعقلون) "*Hâ mîm. Apaçık kitaba andolsun ki biz, iyice anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kıldık.*"⁴ buyurmaktadır. Bu anlamdaki âyetler bir hayli çoktur. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'de çokça te'kid bulunmakta ve bunların üslupları çeşitlilik ve farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla bunların sayısı Kur'an âyetlerinin üçte birinden daha fazladır. Üstelik bunlar sayıları 460'ı bulan açık ve gizli yemin üsluplarının dışında

* Bu makalenin orijinali *Âdâbü'l-müstensiriyye* dergisinin I. sayısında *Esâlibü't-Tevkîd fi'l-Kur'âni'l-Kerim* başlığı altında yayımlanmıştır. Matbaatü'l-Meârif, Bağdat 1975-1976.

** Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için metni elimizden geldiği kadar açık ve anlaşılır biçimde dilimize aktarmaya çalıştık. Müellifin yaptığı bu çalışmanın daha faydalı olması için çalışmayı oldukça ayrıntılı başlıklarla daha sistematik bir şekilde getirmeye gayret ettik. Özgün metinde bulunmayan bazı âyetlerin yerlerini belirttik. Yerleri belirtilen âyetlerin numaralandırılmasında gördüğümüz bazı yanlışlıkları da düzeltmeye gayret ettik. Özellikle anlatılan konu ile ilgili olarak zikredilen âyet meallerinde, orada sözü edilen te'kidin yerini tutacak kelimeleri bold ile göstermeye çalıştık. Bazı müellifler, bazı eserler ve bazı konular hakkında kısa açıklamalarda bulunduk. Ayrıca özellikle müellifin yararlandığı eserlerin basım yeri ve yılı belirtilmediğinden söz konusu eserlerin tamamını gözden geçirerek kendi gördüğümüz kaynaklara uygun olan sayfa numaraları, basım yeri ve basım yılını belirttik. Özgün metinde bulunmayan bibliyografya kısmını da okuyucuya kolaylık olması açısından çalışmanın sonuna ekledik. (çeviren)

¹ er-Râzî, Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdülkadir, *Muhtârü's-Sihâh*, Beyrut 1989, s. 647. وكَّد maddesi.

² Fîrûzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsü'l-muhîd*, Beyrut 1994, s. 417. وكَّد maddesi.

³ İbrahim, 14/4.

⁴ Zuhruf, 43/1-3.

kalanlarıdır. Bilindiği gibi her yemin bir te'kid türüdür, ancak her te'kid bir yemin türü değildir.⁵

III- TE'KİDİN AMAÇLARI

Kur'an-ı Kerim'de te'kidin çok ve çeşitli amaçları bulunmaktadır.

1-Dikkati, Allah'ın âyetlerine, yaratmasındaki eşsizliğine, kudretinin mükemmelliğine yöneltme; dinleyeni düşünme ve tefekküre sevk etme amacı;

Örnek: (فورب السماء والأرض انه لحق مثل ما أنكم تنطقون) "Gökyüzünün ve yeryüzünün Rabbine **and olsun ki, bu vaat (ölümden sonraki hayat), sizin konuşma (yeteneği) nız gibi kesin gerçektir.**"⁶

2-Allah'ın vadinin kesin olarak gerçekleşeceğini ifade etme amacı;

Örnek: (وكان حقا علينا نصر المؤمنين) "Müminlere yardım etmek ise üzerimize bir **hak oldu.**"⁷

3-Sevap kazanmaya teşvik etme amacı;

Örnek: (ان المتقين في جنات ونهر) "**Şüphesiz takva sahipleri cennetlerde ve ırmak kenarındadırlar.**"⁸

4-Allah'ın azabından sakındırma amacı;

Örnek: (انكم وما تعبدون من دون الله حصب جهنم) "**Hiç şüphesiz siz ve Allah'ın dışında kulluk ettikleriniz cehennem odunusunuz.**"⁹ Bu sakındırma, bazen (كلا سيعلمون) "Hayır, ileride bilecekler. **Yine hayır; Onlar ileride bilecekler.**"¹⁰ âyetinde olduğu üzere tehdit ile bazen de (وما أدراك ما يوم الدين ثم ما) "Ceza günü nedir bilir misin? **Nedir acaba o ceza günü?**"¹¹ âyetinde olduğu gibi korkutma (tehvil) ile olur. Bu sakındırma, -açıklamaları ileride gelecek olan âyetlerde olduğu gibi- bu iki şeklin dışında ki şekillerle de olur.

Belirtilmesi gereken bir husus ta, Kur'an-ı Kerim'deki te'kidli ifadelerin hepsinin Allah'tan sadır olmayıp, bir kısmını Yüce Allah, nebiler ve resullerin, mümin ve mümin olmayanların dillerinden aktarmaktadır.

IV- TE'KİDİN BİRDEN ÇOK OLMASI

A- Bir âyette tek bir te'kidin bulunması

Bazen bir âyette tek bir te'kid bulunur. Örnekler:

Örnek-1: (لبئس ما كانوا يصنعون) "Yapmakta oldukları şey **ne kadar kötüdür.**"¹² Burada te'kid "lam" (ل) edatı ile dir.

Örnek-2: (فأولئك هم الكافرون) "**İşte onlar var yâ onlar kâfirlerin tâ kendileridir.**"¹³ Te'kid, (هم) zamiri ile dir.

Örnek-3 (ان الله لا يهدي القوم الكافرين) "**Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmeyecektir.**"¹⁴ Te'kid, "inne" (إن) edatı ile dir.

Örnek-4 (ولا تقولن لشيء إني فاعل ذلك غدا إلا أن يشاء الله) "**Hiçbir şey hakkında da Allah'ın dilemesine bağlamadıkça (inşallah demedikçe) kesinlikle 'Ben bunu yarın yaparım' deme.**"¹⁵ Te'kid, "te'kid nûnu" ile dir.

Örnek-5 (قد أفلح من زكيتها وقد خاب من دسيها) "**Hiç şüphesiz nefisini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır.**"¹⁶ Te'kid, (قد) edatı ile dir.

⁵ Kur'an âyetlerinin sayısı 6236'dır. (Bu Kûfelilerin görüşüdür.Bilindiği üzere âyetlerin sayıları hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Âyetlerinin sayısı Mısırlılara göre, 6219; Şamlılara göre, 6226; Zemahşeri'nin deyişine göre 6666'dır. Bkz. Bilmen, Ömer Nasûhi, *Tefsir Tarihi*, İstanbul 1973, I, 11.) (çev.)

⁶ Zâriyât, 51/23.

⁷ Rûm, 30/47.

⁸ Kamer, 54/54.

⁹ Enbiyâ, 21/98.

¹⁰ Nebe', 78/4-5.

¹¹ İnfîtâr, 82/17-18.

¹² Mâide, 5/63.

¹³ Mâide, 5/44.

¹⁴ Mâide, 5/67.

¹⁵ Kehf, 18/23-24.

¹⁶ Şems, 91/9-10.

Te'kid edatları sadece bunlarla sınırlı değildir. Ancak bunlar en çok kullanılanlarıdır. Diğer te'kid edatları daha sonra zikredilecektir.

B- Bir âyette iki te'kidin bulunması

Bazen bir âyette iki te'kid bulunur ve Kur'an-ı Kerim'deki te'kid genellikle bu şekildedir. Örnekler:

Örnek-1: (إن علينا للهدى وإن لنا للأخرة والأولى) **“Şüphesiz bize düşen sadece doğru yolu göstermektir. Şüphesiz Ahiret de, dünya da sadece bizimdir.”**¹⁷ Te'kid, “inne” (إن) ve “lam” (ل) ileidir.

Örnek-2: (أولئك هم المؤمنین حقا) **“İşte onlar, işte onlar gerçek müminlerdir.”**¹⁸ Te'kid, (هم) zamiri ve (حقا) kelimeleri ileidir.

Örnek-3: (فسجد الملكة كلهم أجمعون) **“Bütün Melekler toptan secde ettiler.”**¹⁹ Te'kid, (كل) ve (أجمع) kelimeleri ileidir.

Örnek-4: (أ إذا ما مت لسوف أخرج حيا) **“Her ne zaman ölürsem ileride gerçekten diri olarak (kabrimden) çıkarılacak mıyım?”**²⁰ Te'kid, zâid “mâ” (ما) ve “lam” (ل) ileidir.

Örnek-5: (ولنبلونكم بشيء من الخوف والجوع) **“Andolsun ki sizi mutlaka biraz korku ve açlık ile deneriz.”**²¹ Burada te'kid, “lam” (ل) ve “te'kid nûnu” ileidir.

C- Bir âyette üç te'kidin bulunması

Bazen bir âyette üç te'kid bulunur. Örnekler:

Örnek-1: (وإن ربك لهو العزيز الرحيم) **“Doğrusuz senin Rabbin, gerçekten O, mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir.”**²² Te'kid, “inne” (إن), “lam” (ل) ve (هو) zamiri ileidir.

Örnek-2: (وإن جهنم لموعدهم أجمعين) **“Doğrusu cehennem, gerçekten onların hepsinin buluşacağı yerdir.”**²³ Te'kid, “inne” (إن), “lam” (ل) ve (أجمعين) kelimeleri ileidir.

Örnek-3: (لعمرك إنهم لفي سكرتهم يعمهون) **“Rasûlüm! Ömrüne andolsun ki hakikaten onlar gerçekten sarhoşlukları içerisinde bocalıyorlar.”**²⁴ Te'kid, kase, “inne” (إن) ve “lam” (ل) ileidir.

Örnek-4: (O münafıklar) **“Şüphesiz kendilerinin, gerçekten sizden olduklarına dair Allah'a yemin ederler.”**²⁵ Te'kid, kase, “inne” (إن) ve “lam” (ل) ileidir.

Örnek-5: (لقد كفر الذين قالوا إن الله هو المسيح ابن مريم) **“Şüphesiz 'Allah, O, Meryem oğlu Mesih'dir' diyenler kesinlikle kafir olmuşlardır.”**²⁶ Te'kid, (لقد), “inne” (إن) ve (هو) zamiri ileidir.

D- Bir âyette dört te'kidin bulunması

Bazen bir âyette dört te'kid bulunur. Örnekler:

Örnek-1: (فيعزتك لأعوينهم أجمعين) **“(İblis): 'Senin şerefine andolsun ki, (içlerinden ihlâslı kulların hariç) elbette onların hepsini mutlaka azdıracığım (dedi).’**²⁷ Te'kid, burada kase, “lam” (ل), “te'kid nûnu” ve (أجمعين) kelimeleri ileidir.

Örnek-2: (وقالوا بعزة فرعون أنا لنحن الغالبون) **“‘Sihirbazlar): 'Firavun'un şerefine andolsun ki, muhakkak biz, kesinlikle biz galip geleceğiz' dediler.”**²⁸ Te'kid, kase, (إن), “lam” (ل), ve zamir ileidir.

¹⁷ Leyl, 92/12-13.

¹⁸ Enfâl, 8/4.

¹⁹ Hicr, 15/30.

²⁰ Meryem, 19/66.

²¹ Bakara, 2/155.

²² Şuarâ, 26/9.

²³ Hicr, 15/43.

²⁴ Hicr, 15/72.

²⁵ Tevbe, 9/56.

²⁶ Mâide, 5/17.

²⁷ Sâd, 38/82.

²⁸ Şuarâ, 26/44.

Örnek-3: (قل إي وربي انه لحق) “De ki: **Evet, Rabbime andolsun ki, muhakkak ki o (azap) kesinlikle gerçektir.**”²⁹ Te’kid, cevap edatı (اي), kase, “inne” (إن) ve “lam” (ل) ile dir.

Örnek-4: (قل بلى وربي لتأتينكم) “De ki: **‘Hayır, Rabbime andolsun ki o (kıyamet) size mutlaka kesinlikle gelecektir.**”³⁰ Te’kid, cevap edatı (بلى), kase, “lam” (ل) ve “te’kid nûnu” ile dir.³¹

Örnek-5: (وان منكم لمن ليبطئن) “**Gerçekten** aranızda **elbette** öyle kimseler var ki (onların her biri savaşa gitme konusunda) **hakikaten pek ağırdan alırlar.**”³² Te’kid, “inne” (إن), (ومن) deki “lam”, “ikinci lam” (ل) ve “te’kid nûnu” ile dir.

Örnek-6: (إن هذا لهو حق اليقين) “**İşte bu, gerçekten bu (haktan sapanların cehenneme atılacağı) kesin bir gerçektir.**”³³ Te’kid, “inne” (إن), “lam” (ل), zamir ve (اليقين) kelimesi ile dir. Takdir: (إن هذا لهو حق يقين) şeklindedir. Doğrusunu Allah bilir. Ama bu, mevsûfun sifata izâfe edilmesi biçimindedir. Yakîn (اليقين), kesin bilgi ve kendisinden şüphe edilmeyen şey anlamındadır.

TE’KİD ÜSLUPLARI VE ÇEŞİTLERİ

I - “İNNE” (إن) VE “ENNE” (ئن) EDATLARI İLE TE’KİD

A - “İnne” (إن) edatı ile te’kid

Kur’an-ı Kerim’de “inne” (إن) edatı çeşitli şekillerde kullanılmaktadır.

1-Âyet başlangıcında;

Örnek-1: (إن هذه أمتكم أمة واحدة) “**Gerçekten bu sizin ümmetiniz tek bir ümmettir.**”³⁴

Örnek-2: (إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات سيجعل لهم الرحمن ودا) “**Gerçekten iman edip de iyi davranışlarda bulunanlara gelince, Allah onlar için (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.**”³⁵

2- (ألا) dan sonra;

Örnek : (ألا إن الله هو الغفور الرحيم) “**İyi bilin ki gerçekten Allah, O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.**”³⁶

Kur’an âyetlerinde (أما والله, أما إنكم, لا والله-) örneklerindeki edatların te’kid ve kase ile bir arada oldukları gibi- te’kidi güçlendirmek için “inne” (إن)nin, söze başlama edatı olan “elâ” (ألا) ile bir arada bulunması da, sanki onun ayrılmaz bir parçasıymış gibi çokça kullanılır.

3-Kasemden sonra;

Örnek-1: (والعصر إن الإنسان لفي خسر) “**Asra yemin ederim ki muhakkak ki insan gerçekten ziyan içindedir.**”³⁷

Örnek-2: (حم والكتاب المبين إنا أنزلناه) “**Hâ mim. Apaçık olan Kitab’a andolsun ki onu gerçekten biz indirdik.**”³⁸

4- “el-Kavl” (القول) kelimesinden sonra;

²⁹ Yûnus, 10/53; bkz. İbn Mâlik, Ebû Abdullah Cemaleddin Muhammed b. Abdullah et-Tâi, *Şerhü’l-Teshîl* (thk. Abdurrahman es-Seyyid, Muhammed Bedevî el-Mahtûn), Cize 1990, I, 21. (Özgün metinde ilgili dipnot, “bkz. *et-Teshîl*, 245.” şeklinde geçmektedir. Dipnotta sözü edilen bu kaynak eser, İbn Mâlik et-Tâi, (672/1271)’e ait olan *Teshîlül-fevâ’id ve tekmîletül-makâsîd (et-Teshîl)* adlı eserdir. Makalenin müellifi bu çalışmasında anılan eseri yer yer *et-Teshîl* şeklinde kaynak göstermiştir. Biz müellifin *et-Teshîl*’den yararlandığı bilgileri makalenin tamamında yine İbn Mâlik’e ait olan ve *et-Teshîl*’deki ibarelerin aynen yer aldığı *Şerhü’l-Teshîl* isimli eseri ile karşılaştırdık.) (çev.)

³⁰ Sebe’, 34/3.

³¹ (اي) ve (بلى) edatları aslında cevap için zikredilirler. Çokça kase ile birlikte kullanımı dolayısıyla Arap dilinde Arapların (اي والله) sözlerinde olduğu gibi ve Allah’ın: (لا أقسم) “*Hayır! Yemin ederim.*” (Beled, 90/1); (فلا وربك) “*Hayır Rabbime andolsun ki*” (Nisâ, 4/65). âyetlerinde zikredilen (لا) da olduğu gibi te’kid için kullanılır olmuştur.

³² Nisâ, 4/72.

³³ Vâkıa, 56/95.

³⁴ Enbiyâ, 21/92.

³⁵ Meryem, 19/96.

³⁶ Şûrâ, 42/5.

³⁷ Asr, 103/1-2.

³⁸ Duhân, 44/1-3.

Örnek: (قال إني عبد الله) “(Çocuk şöyle) dedi: **Gerçekten** ben Allah'ın kuluyum.”³⁹

5-İsm-i mevsûl'den sonra;

Örnek: (وأنتباه من الكنوز ما إن مفاتحه لتتوأ بالعصبة أولى القوة) “Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü- kuvvetli bir topluluk **gerçekten** zor taşırdı.”⁴⁰

6-“Hal vâvı”ndan sonra;

Örnek: (كما أخرجك ربك من بيتك بالحق وإن فريقا من المؤمنين لكارهون) “**Gerçekten** Müminlerden bir grup kesinlikle isteksiz olduğu halde, Rabbin seni nasıl (hak uğruna savaşmak üzere) evinden çıkarmıştı.”⁴¹

7-“Cevap fa” sından sonra;

Örnek: (ومن يحادد الله ورسوله فإن له نار جهنم) “Kim Allah ve Resulüne karşı koyarsa **elbette** onun için cehennem ateşi vardır.”⁴²

8- (إن) maddesinden sonra ta'lil/gerekçe bildiren cümlenin gelmesi durumunda;

Örnek: (و صل عليهم إن صلاتك سكن لهم) “Ve onlar için dua et. **Şüphesiz** senin duan onlar için sükunettir (onların kalplerini yatıştırır.)”⁴³

9- (إن) ve kendisinden sonra gelen cümle ism-i ayn'ın (belirli bir ismin) haberi olması durumunda;

Örnek: (إن الذين آمنوا والذين هادوا والصابئين والنصارى والمجوس والذين أشركوا إن الله (يفصل بينهم يوم القيامة) **Şüphesiz** iman edenler, Yahudiler, Sâbiiler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve Allah'a ortak koşanlar var ya, **muhakkak ki** Allah, kıyamet gününde bunlar arasında (ayrı ayrı) hükmünü verir.”⁴⁴

Buradaki (إن الذين آمنوا) cümlesi, (إن الله يفصل بينهم) ve ona atıf yapılan cümlenin haberidir.

“İnne” (إن) edatı çok kere âyetlerin başında gelse bile, ondan daha çok âyet içerisindeki bir cümlenin başında ya da âyetin son cümlesinin başında gelir. Örnekler:

Örnek-1: (ليدخلنهم مدخلا يرضونه وإن الله لعليم حلِيم) “**Elbette** Allah onları herhalde memnun kalacakları bir yere sokacaktır. Ve **şüphesiz** Allah, hakkıyla bilendir, halîmdir.”⁴⁵

Örnek-2: (ألم تعلم أن الله يعلم ما في السماء والأرض إن ذلك في كتاب إن ذلك على الله يسير) “Bilmez misin ki, kuşkusuz Allah, yerde ve gökte ne varsa hepsini bilir? **Kuşkusuz** bunların hepsi, bir kitapta (Levh-i mahfuz'da) dır. **Şüphesiz** bu, Allah'a göre çok kolaydır.”⁴⁶

10- Bazen (علم, شهد) gibi fillerden sonra (إن) maddesinin haberinin başında “lam” (ل) gelmesi durumunda;

Örnek: (إذا جاءك المنافقون قالوا نشهد إنك لرسول الله والله يعلم إنك لرسوله والله يشهد أن (المنافقين لكاذبون) (Ey Muhammed!) Münafıklar sana geldiklerinde, ‘Şahitlik ederiz ki **gerçekten** sen elbette Allah'ın peygamberisin’ derler. Allah da bilir ki **gerçekten** sen elbette O'nun peygamberisin. Allah **gerçekten** o münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir.”⁴⁷

B - “Enne” (إن) edatı ile te'kid

“Enne” (إن) edatı, Kur'an-ı Kerim'de çeşitli şekillerde zikredilmektedir. Ancak “elif-nûn” (أن) maddesinin bu şekildeki fethalı olan kullanımını (“enne” (أن), kesreli olan kullanımından yani (“inne” (إن) den daha azdır.

“Enne” (إن) edatı'nın Kur'an'daki kullanımları şu şekildedir:

³⁹ Meryem, 19/30.

⁴⁰ Kasas, 28/76.

⁴¹ Enfâl, 8/5.

⁴² Tevbe, 9/63.

⁴³ Tevbe, 9/103.

⁴⁴ Hac, 22/17.

⁴⁵ Hac, 22/59.

⁴⁶ Hac, 22/70.

⁴⁷ Münâfikûn, 63/1.

1-Yakîn/kesin bilgi bildiren fiillerden sonra gelmesi durumunda;

Örnek-1: (واعلموا أن الله بما تعملون بصير) **“Bilin ki şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı görür.”**⁴⁸

Örnek-2: (ألم تر أن الله أنزل من السماء ماءً) **“Gerçekten Allah’ın gökten yağmur indirdiğini görmedin mi?”**⁴⁹

2. Mübtedâ olan cümlelerin başında;

Örnek: (ومن آياته أنك ترى الأرض خاشعة) **“Gerçekten senin yeryüzünü boynu bükük (kupkuru) görmeyen de Allah’ın âyetlerindedir.”**⁵⁰

3. Harf-i cerlerden sonra;

Örnek: (ذلك بأنهم قالوا إنما البيع مثل الربوا) **“Bu hal mukakkak ki onların, ‘Alım-satım tıpkı faiz gibidir’ demeleri sebebiyledir.”**⁵¹

4-Fâil konumunda;

Örnek: (أولم يكفهم أنا أنزلنا عليك الكتاب) **“Gerçekten Kitabı sana bizim indirmiş olmamız onlara yetmedi mi?”**⁵²

5- Nâib-i fâil konumunda;

Örnek: (قل أوحى إليّ أنه استمع نفر من الجن) **“De ki: ‘Hakikaten cinlerden bir topluluğun (Kur’an’ı) dinleyip şöyle dedikleri bana vahyedildi.’**⁵³

6- Mef’ûl konumunda;

Örnek: (ولا تخافون أنكم أشركتم بالله) **“Hakikaten siz Allah’a ortak koşmaktan korkmazken...”**⁵⁴

7- “Lev” (لو)’den sonra;

Örnek: (ولو أنهم آمنوا واتقوا لمثوبة من عند الله خير) **“Eğer gerçekten onlar iman edip Allah’ın emirlerine karşı gelmekten sakınmış olsalardı, şüphesiz Allah katında kazanacakları sevap daha hayırlı olacaktı.”**⁵⁵

8 – “Lâ cereme” (لا جرم)’den sonra;

Örnek: (لا جرم أن الله يعلم ما يسرون) **“Hiç şüphesiz muhakkak ki Allah onların gizleyeceklerini bilir.”**⁵⁶

9-Muzâfun ileyhi konumunda;

Örnek: (إنه لحق مثل ما أنكم تنطقون) **“Mukakkak ki bu (size vadolunan), gerçekten sizin konuşmanız gibi kesin gerçektir.”**⁵⁷

10-Bazen bir mansûba atıf yoluyla tâbi olarak gelmesi durumunda;

Örnek: (انكروا نعمتي التي أنعمت عليكم وأني فضلتكم على العالمين) **“Size verdiğim nimetimi ve muhakkak ki benim sizi (bir zamanlar) cümle aleme üstün kıldığımı hatırlayın.”**⁵⁸ Yani ‘nimetlerimi ve sizi üstün kılmamı hatırlayın’ demektir.

Veya bir mansûba (nasb alametlerini taşıyan öge) bedel yoluyla tâbi olarak gelmesi durumunda;

Örnek: (وإذ يعدكم الله إحدى الطائفتين أنها لكم) **“Hatırlayın ki, Allah size iki taifeden birinin, onun kesinlikle sizin olacağını va’dediyordu.”**⁵⁹ Yani, (يعدكم (أن) (إحدى الطائفتين كونها لكم) “iki taifeden birisinin sizin için olacağını va’dediyordu.” den sonra ki, mastar te’vilinde olup bedel-i iştilal olmak üzere mansuptur.

C – Muhaffefe olan “İn” (إن) edatı ile te’kid

Muhaffefe olan “İn” (إن) edatının haberi, fiil cümlesi olarak gelir. Genellikle bu fiiller ya nâkis fiillerden ya da kalbî fiillerdendir. Örnekler:

⁴⁸ Bakara, 2/233.

⁴⁹ Hac, 22/63.

⁵⁰ Fussilet, 41/39..

⁵¹ Bakara, 2/275.

⁵² Ankebût, 29/51.

⁵³ Cin, 72/1.

⁵⁴ En’âm, 6/81.

⁵⁵ Bakara, 2/103.

⁵⁶ Nahi, 16/23.

⁵⁷ Zâriyât, 51/23.

⁵⁸ Bakara, 2/47.

⁵⁹ Enfâl, 8/7.

Örnek-1: (وإن كانت لكبيرة إلا على الذين هدى الله) : **“Bu, elbette Allah'ın hidâyet verdiği kimselerden başkasına mutlaka ağır gelir.”**⁶⁰

Örnek-2: (وإن يكاد الذين كفروا ليزلقونك بأبصارهم) **“Şüphesiz o inkar edenler (Kur'an'ı duydukları zaman) neredeyse seni gözleriyle devirvereceklerdi.”**⁶¹

Örnek-3: (وإن وجدنا أكثرهم لفاستين) **“Gerçekten, onların çoğunu yoldan çıkmış kimseler bulduk.”**⁶²

Örnek-4: (وإن نظنك لمن الكاذبين) **“Gerçekten, biz seni kesin yalancılardan biri sayıyoruz.”**⁶³

“İn-i muhaffefe” (إن) edatının haberi bazen de, isim cümlesi olarak gelir. Örnekler:

Örnek: (إن هذان لساحران) **“Muhakkak ki bu ikisi gerçekten iki sihirbazdır.”**⁶⁴

Burada, “in” (إن), muhaffefe olup, “lam” ise, muhaffefe olan “in” (إن), olumsuzluk edatı olan “in” (إن) den ayırmak için girmiştir. Lafındaki eksilme ve hurufu müşebbehelikten çıkması dolayısıyla muhaffefe olan “in” (إن) in ameli iptal olmuştur. Bazıları (هذان) şeklinde okurlar. Fakat birincisi (هذان), tesniyeyi her üç halinde de elifle kullananın gramerine uygundur.

D - “En-i muhaffefe” (أن) edatı ile te'kid

Genellikle; “en” (أن) edatından önce yakîn fiillerden ya da onun konumuna indirgenen ve zannı gâlip ifade eden kalbî fiillerden birisi geçer. Örnekler:

Örnek-1: (أ يحسب أن لن يقدر عليه أحد) **“İnsan kendisine gerçekten hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?”**⁶⁵

Örnek-2: (أ يحسب أن لم يره أحد) **“Gerçekten, kimse onu görmedi mi sanıyor?”**⁶⁶

Örnek-3: (أ فلا يرون ألا يرجع إليهم قولا) **“Onlar (bu heykelin), sözlerine hiç bir karşılık vermediğini görmezler mi?”**⁶⁷

Örnek-4: (وظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه) **“Nihâyet Allah'tan, yine Allah'a sığınmaktan başka hiç bir çarenin olmadığını anlamışlardı.”**⁶⁸

Örnek-5: (ونعلم أن قد صدقتنا) **“Senin bize gerçekten doğru söylediğini kesin olarak bilelim...”**⁶⁹

Örnek-6: (علم أن يسكون منكم مرضى) **“Allah gerçekten içinizde hastalar bulunacağını bilmektedir....”**⁷⁰

Genellikle “en” (أن) edatından sonra olumsuzluk edatı zikredilir. Örnekler:

Örnek-1: (وأن لا إله إلا هو فهل أنتم مسلمون) **“Hiç şüphesiz O'ndan başka ilah yoktur. Artık Müslüman oluyor musunuz?”**⁷¹ Takdir: (أله لا إله إلا هو)

Örnek-2: (وأن ليس للإنسان إلا ما سعى) **“Gerçekten insan için ancak çalıştığı vardır.”**⁷²

“En” (أن) edatından sonra câmid (çekimi yapılmayan) bir fiil de gelebilir.

Örnek: (وأن عسى أن يكون قد اقترب أجلهم) **“Ve gerçekten ihtimaldir ki, onların ecelleri cidden yaklaşmıştır. (Bunu düşünmediler mi) ?”**⁷³

⁶⁰ Bakara, 2/143.

⁶¹ Kalem, 68/51.

⁶² A'râf, 7/102.

⁶³ Şuarâ, 26/186.

⁶⁴ Tâhâ, 20/63.

⁶⁵ Beled, 90/5.

⁶⁶ Beled, 90/7.

⁶⁷ Tâhâ, 20/89.

⁶⁸ Tevbe, 9/118.

⁶⁹ Mâide, 5/113.

⁷⁰ Müzzemmil, 73/20.

⁷¹ Hûd, 11/14.

⁷² Necm, 53/39.

⁷³ A'râf, 7/185.

“En” (أَنْ) edatından sonra gelecek zaman edatı veya فِ de gelebilir. 5. ve 6. örnekler bunun için de geçerlidir.

“En” (أَنْ) edatından sonra “lev” (لَوْ) harfi de gelebilir. Örnekler:

Örnek-1: (وَأَنْ لَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِينَاهُمْ مَاءً غَدَقًا) “**Ve hakikaten eğer onlar gerçekten doğru yolda gitselerdi, elbette onlara bol yağmur yağdırdık.**”⁷⁴

Örnek-2: (أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصْبِنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ) “**Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne varis olanlara hala şu gerçek belli olmadı mı ki: Gerçekten eğer biz dileseydik onları da günahları yüzünden cezalandırırdık!**”⁷⁵

Kur’an âyetlerinde “en” (أَنْ) şekilindeki fethalı kullanım, “in” (إِنْ) şeklindeki kesreli kullanımından daha yaygındır.

II. TE’KİD NÜNLARILYLA TE’KİD

Bu iki şeddeli ve şeddesiz nûn, “mana harfleri”nden⁷⁶ olup, bunlarla te’kid kastedilmektedir. Bunlar, özellikle gelecek zamanı ifade eden fiillere (fillerin sonlarına) gelirler ve bu fiillerin lafız ve manalarında olmak üzere iki şekilde tesir ederler. “Şeddeli ve şeddesiz nûn”ların fiillerin lafızlarına etki etmesi, fiil mu’rab (amilden etkilenecek sonu i’rap yönünden değişen kelime) iken onu mebnî (amilden etkilenecek, sonu i’rap yönünden değişmeyen kelime) şekle dönüştürmesi şeklinde olurken, manasına etki etmesi ise, hem hal ve hem de istikbal anlamını ifade eden (muzâri) fiile eklendiği zaman sadece istikbal anlamını ifade ettirmesidir. Te’kid açısından şeddeli olan nûn, şeddesiz olandan daha etkilidir. Çünkü nûn’un tekrarı, te’kidin tekrarı gibidir.⁷⁷

Kur’an âyetlerinde te’kid nûn’larından çokça kullanılanı şeddeli olanıdır. Şeddesiz olanı daha az kullanılır.

Kur’an’da şeddeli nûn, en çok açık veya gizli olan kasemden sonra gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِ يَخْرُجُونَ) “**Rabbine andolsun ki, onların hepsine, yapmakta olduklarını elbette kesinlikle soracağız.**”⁷⁸

Örnek-2: (تَاللَّهِ لَتَسْلُتُنَّ عِمَّا كُنْتُمْ تَقْتَرُونَ) “**Allah’a andolsun ki, iftira etmekte oldukları şeylerden elbette mutlaka sorguya çekileceksiniz.**”⁷⁹

Örnek-3: (فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِ يَخْرُجُونَ) “**Evet! Rabbine andolsun ki, biz onları ve o şeytanları muhakkak ve muhakkak mahşere toplayacağız. Sonra onları muhakkak ve muhakkak dizleri üstü cehennemde çevresinde hazır bulunduracağız.**”⁸⁰

Örnek-4: (تَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا مَدْيَنَ) “**Allah’a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza elbette ve kesinlikle bir oyun oynayacağım.**”⁸¹

Örnek-5: (قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ) “**(İblis), ‘Senin şerefine andolsun ki içlerinden (ihlaslı kulların hariç) hepsini mutlaka ve mutlaka azdıracağım’ dedi.**”⁸²

Aynı şekilde şeddeli nûn, çok kere kasem veya te’kid manalarına gelen fiil yada lafızlardan sonra da gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ) “**Hatırlayın ki Rabbiniz size: Andolsun ki eğer şükrederseniz size (nimetimi) mutlaka ve mutlaka artıracığım’ diye bildirmişti.**”⁸³

⁷⁴ Cin, 72/16.

⁷⁵ A’raf, 7/100.

⁷⁶ (Tek başına konuşulduğunda bir anlam ifade etmeyen, ancak bir cümle içinde veya diğer kelimelerle birlikte tam bir anlam ifade eden kelimelere mana harfleri denilmektedir. bkz. Çelen, Mehmet, *Arapça da Edatlar*, İstanbul 1991, I, 25.) (çev.)

⁷⁷ İbn Ya’îş, Ya’îş b. Ali, *Şerhü’l- Mufasssal*, Beyrut, ty. IX/37.

⁷⁸ Hicr, 15/92.

⁷⁹ Nahl, 16/56.

⁸⁰ Meryem, 19/68

⁸¹ Enbiyâ, 21/57.

⁸² Sâd, 38/82.

Örnek-2: “Rabbin, (وإذ تأذن ربك لبيعنن عليهم إلى يوم القيامة من يسومهم سوء العذاب) *kıyamet gününe kadar onlara en kötü eziyeti yapacak kimseleri mutlaka ve mutlaka göndereceğini ilan etti.*”⁸⁴

Örnek-3: “Rabbinin (وتمت كلمة ربك لأملن جهنم من الجنة والناس أجمعين) *‘Andolsun ki elbette muhakkak ki cehennemi tümüyle hem insanlardan ve hem de cinlerden dolduracağım’ sözü kesinleşti.*”⁸⁵

Örnek-4: “Allah, (كتب الله لأغلبن أنا ورسلي) *‘Ben ve elçilerim mutlaka ve mutlaka galip geleceğiz’ diye yazmıştır.*”⁸⁶

Örnek-5: “Sonra onlar, Yusuf’un (ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه) *suçsuzluğunu ortaya koyan delilleri gördükten sonra yine de mutlaka kesin olarak onu bir süre zindana atmayı uygun gördüler.*”⁸⁷

Örnek-6: “Allah (وعد الله الذين آمنوا منكم وعملوا الصالحات ليستخلفنهم في الأرض) *sizden iman edip iyi davranışlarda bulunanları, muhakkak ve muhakkak yeryüzüne hakim ve sahip kılacağını vaat etti.*”⁸⁸

Örnek-7: “Allah (قال فالحق والحق أقول لأملن جهنم منك وممن تبعك منهم أجمعين) *şöyle buyurdu: ‘İşte bu gerçektir. Ben de hep gerçeği söylüyorum. Andolsun ki cehennemi mutlaka sen (İblis) ve onlardan sana uyanların hepsiyle dolduracağım!’.*”⁸⁹

Şeddeli nûn, gizli kasemden sonra da çok gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: “(لئن أخرجتم لنخرجن معكم) *(Münafıklar ehl-i Kitaptan olan kardeşlerine şöyle diyorlardı.) Yemin ederiz ki eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, elbette mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız.*”⁹⁰

Örnek-2: “(ولئن نصرهم ليؤن الأديار) *‘Andolsun ki eğer onlar (Münafıklar), (ehl-i Kitaptan olan kardeşlerine) yardım edecek olsalar bile, mutlaka kesinlikle arkalarını dönüp kaçarlar.’*”⁹¹

Örnek-3: “(لئن أتيتنا صالحا لنكونن من الشاكرين) *‘Andolsun ki eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirse, elbette kesinlikle şükredenlerden olacağız.’*”⁹²

Bu örneklerde geçen (لئن) ‘deki (ل) “lam”, şart cümlesini değil, cevabın kasemini te’kid ettiğini bildiren lâm-ı muvattia diye adlandırılır. Takdir: (والله لئن) şeklinde.

Örnek-4: “(ولنبلونكم بشيء من الخوف والجوع) *‘Muhakkak ki ki sizi mutlaka biraz korku ve biraz da açlık ile deneriz.’*”⁹³

Örnek-5: “(لنتبلون في أموالكم وأنفسكم ولتسمعن) *‘Muhakkak ki siz mallarınız ve canlarınız konusunda elbette deneneceksiniz. Andolsun ki siz (sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden bir çok üzücü sözler) elbette işiteceksiniz...’*”⁹⁴

Bu örneklerde geçen (لنتبلون, ولنبلونكم) ‘deki (ل) “lam”, “kasemin cevabında gelen lam” diye adlandırılır. Takdir: (والله لنتبلونكم) şeklindedir.

Şeddeli nûn, şu âyetlerde olduğu üzere nehiy’den sonra gelir.
Örnek-1: “(ولا تقولن لشيء إني فاعل ذلك غدا) *‘Hiç bir şey için sakın ‘ben bunu yarın muhakkak yapacağım’ deme.’*”⁹⁵

Örnek-2: “(ولا تتبعان سبيل الذين لا يعلمون) *‘Ve sakın o bilmezlerin yoluna gitmeyin.’*”⁹⁶

⁸³ İbrâhîm, 14/7. bkz.Ferrâ, Ebû Zekeriyya Yahya b. Ziyâd, *Meânî'l-Kur'ân* (thk. Muhammed Ali en-Neccâr, Ahmed Yusuf Necati), Beyrut ty., II/69.

⁸⁴ A'râf, 7/167.

⁸⁵ Hûd, 11/119.

⁸⁶ Mücadele, 58/21.

⁸⁷ Yûsuf, 12/35.

⁸⁸ Nûr, 24/55.

⁸⁹ Sâd, 38/84-85.

⁹⁰ Haşr, 59/11.

⁹¹ Haşr, 59/12.

⁹² A'râf, 7/189.

⁹³ Bakara, 2/155.

⁹⁴ Âl-i İmrân, 3/186.

⁹⁵ Kehf, 18/23.

Örnek-3: (ولا تضاروهن لتضيقوا عليهن) “Ve **sakin** onları sıkıştırıp zarar vermeye kalkışmayın.”⁹⁷

Şeddeli nûn te'kid için zâid olan mâ' (ما) ya idğam olunan in-i şartıyye (إن)'den yani immâ (إمّا)'dan sonra da çok kullanılmaktadır. Bazı nahivciler, “immâ” (إمّا)'nın, te'kid nûn'u ile aynı anlamı verdiren kasem yerine kullanılacağı görüşündedirler. Örnekler:

Örnek-1: Yüce Allah buyurur ki: (وان ما نرينك بعض الذي نعدهم أو نتوفينك فإمّا (عليك البلاغ وعلينا الحساب)

“Biz, onlara vadettiğimizin (azabın) bir kısmını sana **muhakkak** göstersek de veya (ondan önce) **muhakkak** senin ruhunu alsak ta sana ancak tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.”⁹⁸

Örnek-2: (وإما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها فقل لهم قولا ميسورا) “Eğer Rabbinden umduğun bir rahmet için onlardan **mutlaka** yüz çevirecek olursan, o zaman onlara yumuşak bir söz söyle.”⁹⁹

Örnek-3: (فإما نرينك بعض الذي نعدهم أو نتوفينك فإلينا يرجعون) “Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını sana **mutlaka** göstersek te yahut **gerçekten** seni daha önce vefat ettirsek de sonunda onlar mutlaka bize döndürüleceklerdir.”¹⁰⁰

Örnek-4: (فإما ترين من البشر أحداً) “Şâyet beşerden birini **mutlaka** görürsen...”¹⁰¹

Örnek-5: (فإما نذهين بك) “Şâyet biz seni **muhakkak ki** (onların arasından) alıp götürsek de...”¹⁰²

Örnek-6: (وإما ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله) “Eğer şeytanın fitlemesi seni **gerçekten** dürterse hemen Allah'a sığın.”¹⁰³

Şart edatı “in”(إن)'in nununun zaid ma'(ما)ya idğam edildiği tüm örnekler de böyledir.

Nun'u muhaffefeye gelince, şu ayetlerde gelmektedir:

Örnek-1: (ولئن لم يفعل ما أمره لیسجنن وليكونا من الصاغرين) “Andolsun eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa **mutlaka** zindana atılacak ve elbette kesinlikle sürünenlerden olacaktır.”¹⁰⁴

Örnek-2: (كلا لئن لم ينته لنسفعا بالناصية) “Hayır! Hayır! Eğer vaz geçmezse elbette ve **elbette** onu alnından yakalarız”¹⁰⁵

III. “LAM” (ل) EDATI İLE TE’KİD

“Lam” (ل) Kur’an-ı Kerim âyetlerinde en çok kullanılan te'kid edatıdır. “Lam” otuz bir'den fazla âyette kasemi (yemini) kuvvetlendirmek için (*lâmü'l-muvattia li'l-kasem*), doksan beşten fazla yerde de kasemin cevabında gelmiştir. Yine “lam” kasemin cevabında (قد) ile birlikte yüz kırk beş âyetten fazla yerde gelmiştir. Bu türlerin her biri ile ilgili örnekler daha önce geçmiştir.

Kur’an âyetlerinde geçen “lâmü'l-ibtidâ” (ل)'nin kullanım açısından yaygınlığı az önce zikredilen sayıdan az değildir. Bazı alimlere göre o, (لزيد) “Zeyd mutlaka gider.” sözündeki “fethalı lam”dır.

“Lâmü'l-ibtidâ”, çok kere isim ve muzâri fiillere dahil olur. Örnekler:

Örnek-1: (لأنتم أشد رهبة) “**Her halde** onların yüreklerinde size karşı duydukları korku (Allah' karşı duydukları korkudan) daha fazladır.”¹⁰⁶

⁹⁶ Yûnus, 10/89.

⁹⁷ Talâk, 65/6.

⁹⁸ Ra'd, 13/40; Bkz. Zemaşşerî, Muhammed b. Ömer, *el-Mufasssal fî san'ati'l-i'râb* (thk. Ali Ebû Mulhim), Beyrut 1993. s. 457.

⁹⁹ İsrâ, 17/28.

¹⁰⁰ Gâfir, 40/77.

¹⁰¹ Meryem, 19/26.

¹⁰² Zuhuruf, 43/41.

¹⁰³ A'râf, 7/200.

¹⁰⁴ Yûsuf, 12/32.

¹⁰⁵ Alak, 96/15.

¹⁰⁶ Haşr, 59/13.

Örnek-2: (وان ربك ليحكم بينهم) *"Muhakkak ki Rabbin onların aralarında kesinlikle hüküm verecektir."*¹⁰⁷ Onun (lam-ı ibtidaiyyenin) faydası, cümlenin içeriğini te'kid etmektir¹⁰⁸ Bazı alimler farklı görüştedirler. Onlara göre "lâmü'l-ibtidâ" her halükarda sadece te'kid ifade eder.

Kur'an-ı Kerim'de "Lâmü'l-ibtidâ", çeşitli şekillerde gelmiştir. Örnekler:

Örnek-1: (لخلق السموات والأرض أكبر من خلق الناس) *"Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir."*¹⁰⁹

Örnek-2: (ولعبد مؤمن من خير من مشرك ولو أعجبكم) *"Lâma müمنة خیر من مشرکة ولو أعجبکم (..) ولعبد مؤمن خیر من مشرک ولو (أعجبکم Kesinlikle imanlı bir cariye, beğenseniz bile putperest bir kadından daha iyidir... Kesinlikle inanmış bir köle, beğenseniz bile putperest bir kişiden daha iyidir."*¹¹⁰

Örnek-3: (وللآخرة خير لك من الأولى) *"Gerçekten ahiret senin için dünyadan daha hayırlıdır."*¹¹¹

Örnek-4: (وللآخرة أكبر درجات وأكبر تقضيلًا) *"Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür."*¹¹²

"Lâm-ı ibtidâiyye muzaf olmayan ismin başına dahil olabildiği gibi, muzaf olan isme de dahil olur. Örnekler:

Örnek-1: (ولأجر الآخرة أكبر لو كانوا يعلمون) *"Eğer bilirlerse elbette ahiretin mükafatı daha büyüktür."*¹¹³

Örnek-2: (ولدار الآخرة خير) *"Elbette ki Ahiret yurdu daha hayırlıdır."*¹¹⁴

Örnek-3: (ولأجر الآخرة خير للذين آمنوا وكانوا يتقون) *"İman edip de, (kötülüklerden) sakınanlar için elbette ki ahiretin mükafatı daha hayırlıdır."*¹¹⁵

"Lâmü'l-ibtidâ", zamire bitişik olarak ta gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (لأنتم أشد رهبة) *"Her halde onların yüreklerinde size karşı duydukları korku (Allah' karşı duydukları korkudan) daha fazladır."*¹¹⁶

Örnek-2: (إن هذا لهو حق اليقين) *"Şüphesiz ki bu, elbette bu kesin gerçektir."*¹¹⁷

"Lâmü'l-ibtidâ", ism-i mevsüle bitişik olarak ta gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (إن أول بيت وضع للناس للذي ببكة) *"Şüphesiz insanlar için kurulan ilk ev, elbette Mekke'deki ev (Kabe) dir."*¹¹⁸

Örnek-2: (قال اخرج منها مذموما مدحورا لمن تبعك منهم) *"Haydi yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık. Andolsun, onlardan sana kim uyarsa..."*¹¹⁹

"Lâmü'l-ibtidâ", çoğu kere "inne" (إن)'nin haberinde bulunur. Örnekler:

Örnek-1: (إن الأبرار لفي نعيم) *"Şüphesiz ki iyiler muhakkak ki cennettedir."*¹²⁰

Örnek-2: (وإنه للحق من ربك) *"Şüphesiz bu emir sana Rabbinden gelen kesin gerçektir."*¹²¹

"Lâmü'l-ibtidâ", bazen de "inne" (إن)'nin isminin başında bulunur.

Örnek:

Örnek: (إن علينا للهدى وإن لنا للآخرة والأولى) *"Şüphesiz doğru yolu göstermek elbette bize aittir. Şüphesiz elbette ahiret de dünya da bizimdir."*¹²²

"Lâmü'l-ibtidâ", bazen (نعم), (بئس), (سوف) ve (بئس) nin başına dahil olur.

¹⁰⁷ Nahl, 16/124.

¹⁰⁸ İbn Ya'îş, Şerhü'l- Mufasssal, IX, 25.

¹⁰⁹ Gâfir, 40/57.

¹¹⁰ Bakara, 2/221.

¹¹¹ Duhâ, 93/4.

¹¹² İsrâ, 17/21.

¹¹³ Nahl, 16/41.

¹¹⁴ Nahl, 16/30.

¹¹⁵ Yûsuf, 12/57.

¹¹⁶ Haşr, 59/13.

¹¹⁷ Vâkıa, 56/95.

¹¹⁸ Âl-i İmrân, 3/96.

¹¹⁹ A'râf, 7/18.

¹²⁰ İnfıtâr, 82/13.

¹²¹ Bakara, 2/149.

¹²² Leyl, 92/12-13.

Bu "lam"ları, bazı alimler "lamü'l-kasem" kabul ederken bazıları ise "lâmü't-te'kid" kabul etmektedir. O, her iki durumda da te'kid anlamı ifade eder. Çünkü kasem de, te'kid çeşitlerinden birisidir. Örnekler:

Örnek-1: Yüce Allah buyurur ki: (لَبِئْسَ الْمَوْلَىٰ وَلِبِئْسَ الْعَشِيرَ) "**Hakikaten o (yalvardığı) ne kötü bir dost, ne kötü bir yardımcıdır.**"¹²³

Örnek-2: (لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ) "**Hakikaten işledikleri (fiiller) ne kötüdür.**"¹²⁴

Örnek-3: (لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) "**Hakikaten yaptıkları ne kötüdür.**"¹²⁵

Örnek-4: (لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) "**Hakikaten yaptıkları ne kötüdür.**"¹²⁶

Örnek-5: (لَبِئْسَ مَا قَدِمْتُ لَهُمْ أَنفُسَهُمْ) "**Hakikaten nefislerinin onlar için önceden hazırladığı şey ne kötüdür.**"¹²⁷

Örnek-6: (وَلَنَعْمَ دَارَ الْمُتَّقِينَ) "**Takva sahiplerinin yurdu gerçekten ne güzeldir.**"¹²⁸

Örnek-7: (وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ) "**Andolsun Nüh bize yalvarıp yakardı. Biz de duayı gerçekten ne güzel kabul ederiz!**"¹²⁹

Örnek-8: (وَلَسَوْفَ يَعْطِيكَ رَبُّكَ فَرَضِي) "**Şüphesiz Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.**"¹³⁰

Örnek-9: (وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ) "**Ve Şüphesiz o, hoşnut olacaktır.**"¹³¹

"Lâmü'l-ibtidâ", kimi zaman da harflerle birlikte gelir. Örnekler:

Örnek-1: (وَقَاسِمَهُمَا إِنِّي لَكَمَا لِمَنِ النَّاصِحِينَ) "**Ve (İblis) onlara: 'Ben gerçekten size elbette öğüt verenlerdenim' diye yemin etti.**"¹³²

Örnek-2: (وَإِنِّهِمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفِينَ الْآخِرِينَ) "**Şüphesiz onlar bizim katımızda elbette seçkin iyi kimselerdendir.**"¹³³

Örnek-3: (ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ إِلَى الْجَحِيمِ) "**Sonra kesinlikle onların dönüşü elbette cehennem ateşine olacaktır.**"¹³⁴

IV. (قَدْ) EDATI İLE TE'KİD

Alimlerin çoğunluğunun benimsediği görüşe göre, (قد) edatı mâzî fiil ile beraber bulunduğu genellelikle tahkik (kesinlik), muzâri fiil ile birlikte bulunduğu ise genellikle taklîl (azlık) yani, 'bazen' anlamını ifade etmektedir. Bu durum, belki Arap dili için doğrudur. Oysa (قد) edatı, Kur'an-ı Kerim'de hem mâzî ve hem de muzâri fiil ile birlikte tahkik ve te'kid ifade etmektedir. Fakat Kur'an'da, muzâri fiil ile bir arada kullanılışı azdır. Örnekler:

Örnek-1: (قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ) "**Hakikaten biz senin çok defa yüzünün göğe doğru çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz.**"¹³⁵

Örnek-2: (قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمَعْقُوفِينَ مِنْكُمْ) "**Şüphesiz Allah, içinizden savaştan alıkoyanları biliyor.**"¹³⁶

Örnek-3: (قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لِيَحْزَنَكَ الَّذِي يَقُولُونَ) "**Celalim hakkı için, onların söylediklerinin seni cidden üzmekte olduğunu biliyoruz.**"¹³⁷

Örnek-4: (وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ) "**Siz benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu kesinlikle biliyorsunuz.**"¹³⁸

Belki de müfessir ve nahivcilerin Kur'an'daki (قد) edatınının, muzâri fiil ile birlikte tahkik (kesinlik) anlamını ifade ettiğini kabul etmeye yönelmeleri,

¹²³ Hac, 22/13.

¹²⁴ Mâide, 5/63.

¹²⁵ Mâide, 5/62.

¹²⁶ Mâide, 5/79.

¹²⁷ Mâide, 5/80.

¹²⁸ Nahl, 16/30.

¹²⁹ Sâffât, 37/75.

¹³⁰ Duhâ, 93/5.

¹³¹ Leyl, 92/21.

¹³² A'râf, 7/21.

¹³³ Sâd, 38/47.

¹³⁴ Sâffât, 37/68.

¹³⁵ Bakara, 2/144.

¹³⁶ Ahzâb, 33/18.

¹³⁷ En'âm, 6/33.

¹³⁸ Saf, 6/15.

Yüce Allah'ın rü'yet ve ilminin hakikatten başka bir şey ifade etmemesi nedeniyledir.

Kur'an'da (قد) edatının mâzî fiil ile kullanımı bir hayli çoktur. Örnekler:

Örnek-1: (قد أفلح من زكيتها وقد خاب من دسيها) **"Gerçekten nefisini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, ve gerçekten onu kötülüklere gömen de zıyan etmiştir."**¹³⁹

Örnek-2: (قد سمع الله قول التي تجادلك في زوجها) **"Allah, kocası hakkında seninle tartışan kadının sözünü kesinlikle işitmiştir."**¹⁴⁰

"Lam" (ل) (قد) edatına bitişerek onun te'kidini daha da artırır. Örnekler:

Örnek-1: (لقد رضي الله عن المؤمنين) **"Hiç şüphesiz Allah o müminlerden razı olmuştur."**¹⁴¹

Örnek-2: (لقد كفر الذين قالوا إن الله هو المسيح ابن مريم) **"Şüphesiz 'Allah, ancak O, Meryem oğlu Mesih'tir' diyenler kesinlikle kafir olmuşlardır."**¹⁴²

Bazı alimler burada (قد) edatının başındaki "lam" (ل) 'in kasem için olduğunu ya da kasem cevabında geldiğini kabul ederler. Bu konu daha önce de geçmişti. Diğer bazıları ise onun te'kid için olduğunu kabul ederler. Allah doğrusunu bilir, ben de kasemden çok te'kide yakın olduğu kanaatindeyim.

Bir atıf ya da isti'nâfa ihtiyacı olmaksızın "vav" (و) 'in (لقد) 'in başına gelmesi de çokçadır. Örnekler:

Örnek-1: (ولقد صدق عليهم إبليس ظنه) **"Andolsun ki, İblis, onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı."**¹⁴³

Örnek-2: (ولقد كرمتنا بني آدم) **"Andolsun ki, biz insanoğlunu şerefli kıldık."**¹⁴⁴

Alimler tarafından tercih edilen görüşe göre; bu "vav" (و) 'in, "lam" (ل) ile birlikte gelmesi sadece kasem içindir. Çünkü bu "vav" kasem edatıdır. Az önce de geçtiği gibi, buradaki kasem mahzuf olup takdiri: (والله لقد) şeklindedir. Doğrusunu Allah bilir.

V- TEKRAR İLE TE'KİD

Bu, kelimenin veya cümlelerin tekrarı şeklinde olur. Kur'an âyetlerinde bunun çeşitli şekilleri bulunmaktadır:

A- Kelimenin bitişik (araya başka bir kelime girmeksizin) olarak tekrar edilmesi ile tek'id

Örnekler:

Örnek-1: (والسابقون السابقون أولئك المقربون) **"(İman ve amelde) Önde olanlar, önde olanlar, İşte bunlar (Allah'a) en yakın olanlardır."**¹⁴⁵ Buradaki te'kid, âyette sözü edilen kimselerin şanlarını yüceltmek içindir.

Örnek-2: (لا يسمعون فيها لغوا ولا تأثيما إلا قילהا سلاسا سلاما) **"Orada ne boş bir söz, ne de günaha soğan bir laf işitmezler. Sadece 'selam!', ' selam!' sözünü işitirler."**¹⁴⁶

Örnek-3: (هيئات هيئات لما توعدون) **"Bu size va'dedilen (öldükten sonra yeniden dirilmek, gerçek olmaktan) çok uzak, çok."**¹⁴⁷

¹³⁹ Şems, 91/9-10.

¹⁴⁰ Mücadele, 58/1.

¹⁴¹ Fetih, 48/18. Bu, Ebû Hayyân ve İbni Haliveyh'in görüşüdür. (Endelüs'te yetmişmiş olan Ebû Hayyân Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf el-Endelüsi (745/1344) meşhur müfessirlerdendir. Tefsir, kıraat, nahiv ve edebiyat alanında eserler te'lif eden Ebû Hayyân 'ın el-Bahru'l-muhit adlı tefsiri, önemli tefsir kaynaklarından. bkz. ed-Dâvûdî, Şemseddin Muhammed Ali b. Ahmed, Tabâkâtü'l-müfessirin, Beyrut ty. II, 287; İbni Haliveyh Ebû Abdullah Hüseyin b. Ahmed (370/980) lûğat ve nahivci olarak tanınmaktadır. Önemli eserlerinden bazıları şunlardır: "el-Cümel fi'n-nahv", "Kitâbü Leyse", "Kitâbü i'râb selâsine sûre". bkz. ed-Dâvûdî, Tabâkâtü'l-müfessirin, I, 152.) (çev.)

¹⁴² Mâide, 5/17.

¹⁴³ Sebe', 34/20. bkz. İbn Hişâm, Cemaleddin Abdullah b. Yusuf el-Ensârî, Muğni'l-İlebbîb 'an kütübî'l-e'ârib (el-Muğni) (thk. Mâzin el-Mübarek, Muhammed Ali Hamdullah), Beyrut 1992. s. 302.

¹⁴⁴ İsrâ, 17/70. bkz. İbn Ya'îş, Şerhü'l-Mufasssal, IX, 21.

¹⁴⁵ Vâkıa, 56/10-11.

¹⁴⁶ Vâkıa, 56/25-26.

¹⁴⁷ Mü'minün, 25/36.

Örnek-4: (كلا إذا دكت الأرض دكا دكا) “Hayır, yeryüzü (kıyamet sarsıntısıyla) **parça parça olup dağıldığı zaman**”¹⁴⁸

Bazı alimler (كلا إذا دكت) âyetinde lafzî te'kidin bulunduğu itiraz etmektedir. Bunlar lafzî te'kitte, ikinci lafzın delalet ettiği şeye ilk lafzın da delalet etmesini şart koştuklarıdır. Bu âyette ise durum böyle değildir. Çünkü ikinci parçalanma, birinci parçalanmadan farklıdır. Anlam şu şekildedir: Bir parçalanmadan sonra yine başka bir parçalanma daha olmuştur. Bu görüşün sahipleri her iki lafzın da birlikte “hal” olduğunu kabul etmektedirler. Te'vili şu şekildedir: (دكا مكررا دكها) “parçalanma tekrar ederek parçalanır.” Benzeri şu âyettir: (وجاء ربك والملك صفا صفا) “Rabin (in emri) geldiği ve melekler saf saf (safilar halinde) dizildiği zaman.”¹⁴⁹ Bu görüşü savunanlar az önce geçen iki âyeti de, şu sözlerin benzeri kabul etmişlerdir: (جاعوا رجلا رجلا) “Tekeş teker geldiler”. (علمته الحساب بابا بابا) “Ona matematiği konu konu öğrettim.”¹⁵⁰

B- Kelimenin ayrı olarak (araya başka bir kelime girmesinden sonra) tekrar edilmesi ile tek'id

Örnekler:

Örnek-1: (وان كانوا من قبل أن ينزل عليهم من قبله لمبلسين) “Oysa onlar **daha önce** üzerlerine yağmur yağdırılmadan **evvel** kesin bir ümitsizliğe kapılmışlardı.”¹⁵¹ (من قبله) te'kididir, (مبلسين) : yağmurun yağmasından ümit kesenler anlamındadır.

Örnek-2: (وأما الذين سعدوا ففي الجنة خالدين فيها) “Mutlu olanlara gelince, onlar **cennettedirler. Onlar (gökler ve yerler durdukça) orada ebedi olarak kalacaklardır.**”¹⁵² Burada (فيها) te'kididir.

Örnek-3: (أ يبعثكم أنكم إذا متم وكنتم ترابا وعظاما أنكم مخرجون) “O, **sizin öldüğünüz, toprak ve kemik yığını haline geldiğiniz zaman, sizin tekrar (kabirden) çıkarılacağınızı mı va'dediyor. yanında bir kolaylık vardır.**”¹⁵³ Burada fasıla uzadığından ikinci (أنكم), te'kid içindir.

Örnek-4: (ويوم تقوم الساعة يومئذ يخسر المبطلون) “Kıyametin kopacağı gün var ya, **işte o gün batıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır.**”¹⁵⁴ (يومئذ) te'kididir.

Örnek-5: (ويوم تقوم الساعة يومئذ يتفرقون) “Kıyametin kopacağı gün, **işte o gün (müminlerle inkarcılar) birbirlerinden ayrılacaklardır.**”¹⁵⁵

C-Cümlenin bitişik (araya başka bir cümle girmeksizin) olarak tekrar edilmesi ile tek'id

Örnek: (فإن مع العسر يسرا إن مع العسر يعسرا) “Gerçekten zorluğun yanında **bir kolaylık vardır. Gerçekten zorluğun yanında bir kolaylık vardır.**”¹⁵⁶

Cümlenin bitişik (araya başka bir cümle girmeksizin) olarak tekrar edilmesi çoğunlukla atıf harfi ile olur. Örnekler:

Örnek-1: (كلا سوف تعلمون ثم كلا سوف تعلمون) “**Öğle değil, ileride bileceksiniz! Sonra öğle değil, ileride bileceksiniz.**”¹⁵⁷

Örnek-2: (كلا سيعلمون ثم كلا سيعلمون) “**Öğle değil, ileride bilecekler! Sonra öğle değil, ileride bilecekler!**”¹⁵⁸

Örnek-3: (وما أدريك ما يوم الدين ثم ما أدريك ما يوم الدين) “**Ve bildin mi nedir din günü? Sonra evet, bildin mi nedir din günü?**”¹⁵⁹

¹⁴⁸ Fecr, 89/21.

¹⁴⁹ Fecr, 89/22.

¹⁵⁰ İbn Akîl, Ebû Muhammed Bahâeddin el-Hemâdânî; Şerhü İbn Akîl, Mısır 1375/1956, II, 169.

¹⁵¹ Rûm, 30/49.

¹⁵² Hûd, 11/108.

¹⁵³ Mü'minûn, 25/35.

¹⁵⁴ Câsiye, 45/27.

¹⁵⁵ Rûm, 30/14.

¹⁵⁶ İnşirâh, 94/5-6.

¹⁵⁷ Tekâsür, 102/3-4.

¹⁵⁸ Nebe', 78/4-5. Bu iki âyetteki tekrar, tehdit içindir.

¹⁵⁹ Infitar, 82/17-18.

Örnek-4: (أولى لك فأولى ثم أولى لك فأولى) **"Bu (azap) sana layıktır, layık! Sonra evet, layıktır sana (bu azap) layık."**¹⁶⁰

Örnek-5: (فقتل كيف قدر ثم قتل كيف قدر) **"Canı çıkasıya, ne biçim ölçtü biçti. Sonra, canı çıkasıya ne biçim ölçtü biçti."**¹⁶¹

Bazen bitişik (araya başka bir cümle girmeksizin) olarak tekrarlanan bu cümle veya âyetler lafız ya da mana yönünden birbirine yakın olur. Örnekler:

Örnek-1: (ولا يزيد الكافرين كفرهم عند ربهم إلا مقتاً ولا يزيد الكافرين كفرهم إلا خساراً) **"Kafirlerin küfrü, Rableri katında kendileri için ancak gazabı artırır. Ve kafirlerin küfrü kendilerine ziyandan başka bir şey getirmez."**¹⁶²

Örnek-2: (فلن تجد لسنة الله تبديلاً ولن تجد لسنة الله تحويلاً) **"Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, ve Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın."**¹⁶³

Örnek-3: (وانا لنحن الصافون وانا لنحن المسبحون) **"Şüphesiz biz orada saf durunuz. Ve şüphesiz biz (Allah'ı) tesbih ederiz."**¹⁶⁴

Örnek-4: (ذلكم بما كنتم تفرحون في الأرض بغير الحق وبما كنتم تمرحون) **"Bu, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizden ötürüdür."**¹⁶⁵

"Muhakkak ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin, buna Örnek-5: (نحن أولو قوة وأولو بأس شديد) "Biz güçlü kuvvetli kimseleriz, çetin savaşçılariz."¹⁶⁶

D- Cümlelerin veya âyetin ayrı (araya başka bir cümle veya âyetin girmesinden sonra) olarak tekrar edilmesi ile tek'id

Örnekler:

Örnek-1: (إني لكم رسول أمين فاتقوا الله وأطيعون وما أسألكم عليه من أجر إن أجرينى إلا على) **"Benim ecrimi verecek olan, ancak alemlerin Rabbidir. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."**¹⁶⁷

Örnek-2: (فتول عنهم حتى حين وأبصرهم فسوف يبصرون أفيعذبنا يستعجلون فإذا نزل) **"O halde bir süreye kadar onlardan yüz çevir. Gözetle onları, yakında onlar da görecekler. Yoksa azabımızı acele mi istiyorlar? Fakat azabımız onların yurtlarına indiğinde, o uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) sabahı ne kötü olur! (Ey Muhammed!) bir süreye kadar onlardan yüz çevir. Gözetle onları, onlar da yakında görecekler."**¹⁶⁸

Örnek-3: (شهد الله أنه لا إله إلا هو والملائكة وأولو العلم قائماً بالقسط لا إله إلا هو العزيز) **"Allah ile Melekler ve hak ve adaleti gözetilen ilim sahipleri, şahittir ki, O'ndan başka ilah yoktur. O'ndan başka ilah yoktur. O, azizdir, hikmet sahibidir."**¹⁶⁹

Örnek-4: (هو الله الذي لا إله إلا هو عالم الغيب والشهادة هو الرحمن الرحيم هو الله الذي لا إله إلا هو الملك القدوس) **"O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gaybı da, görünen alemi de bilendir. O, Rahman'dır, Rahimdir. O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. O, mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehtir..."**¹⁷⁰

¹⁶⁰ Kiyâmet, 75/34-35.

¹⁶¹ Müddessir, 74/19-20.

¹⁶² Fâtir, 35/39.

¹⁶³ Fâtir, 35/43.

¹⁶⁴ Sâffât, 37/165-166.

¹⁶⁵ Gâfir, 40/75.

¹⁶⁶ Neml, 27/33.

¹⁶⁷ Şuarâ, 26/, 107-110. Bu âyetler aynı surede sekiz kez tekrarlanmıştır.

¹⁶⁸ Sâffât, 37/174-179.

¹⁶⁹ Âl-i İmrân, 3/18.

¹⁷⁰ Haşr, 59/22-23.

Örnek-5: قل يا أيها الكافرون لا أعبد ما تعبدون ولا أنتم عابدون ما أعبد ولا أنا عابد ما عبدتم (ولا أنتم عابدون ما أعبد *etmem.*) “**Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz.**” “Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk edecek değilim.” “**Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz.**”¹⁷¹

Şu âyetlerde olduğu gibi fasıla bazen uzayabilir:

Örnek-6: (فبأي آلاء ربكما تكذبان) “**O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?**”¹⁷²

Bu âyet Rahmân suresinde otuz bir kez tekrarlanmıştır. Hâkim'in Câbir'den rivâyetine göre buradaki istifham, takrîr içindir. Câbir dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) bize Rahmân suresini okudu ve onu bitirince şöyle dedi: Ne oluyor da sizi sükut etmiş görüyorum? Bu âyeti okuduğumda cinler sizden daha güzel karşılık veriyorlar. Onlara bu âyeti okuduğumda şundan başkasını söylemezler: Hayır! Nimetlerinden hiç birini yalanlamayız. Ey Rabbimiz Hamd sana! Hamd sana!¹⁷³

Örnek-7: (ولقد يسرنا القرآن للذکر فهل من مدکر) “**Andolsun ki biz, Kur'anı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Fakat düşünen mi var?**”¹⁷⁴ (مدکر) öğüt alan, onu koruyan demektir. Buradaki istifham emir anlamındadır. Yani, ondan öğüt alın, onu koruyun, demektir. Bu âyet Kamer suresinde dört kez tekrarlanmıştır.

Örnek-8: (فكيف كان عذابي ونذر) “**Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?**”¹⁷⁵ Bu âyet Kamer suresinde dört kez tekrarlanmıştır.

Örnek-9: (فذوقوا عذابي ونذر) “**Haydi azabımı ve uyarılarımı tadın!**”¹⁷⁶ Bu âyet Kamer suresinde iki kez tekrarlanmıştır.

Örnek-10: (ويل يومئذ للمكذبین) “**O gün vay yalanlayanların haline!**”¹⁷⁷ Bu âyet Mürselat suresinde dokuz kez tekrarlanmıştır.

Örnek-11: (أإله مع الله بل هم قوم يحلون) “**Allah ile birlikte başka ilah mı var? Hayır, onlar Allah'a eş tutan bir kavimdir.**”¹⁷⁸ Bu âyet, Neml suresinde - Allah'ın rububiyetine ve kudretinin mükemmelliğine delalet eden âyetlerden her bir âyetin sonunda- beş kez tekrarlanmıştır.

Şu âyetlerde olduğu gibi fasıla bazen çok uzayabilir:

Örnek-12: (فاصبر إن وعد الله حق) “**O halde sen sabret. Şüphesiz Allah'ın va'di gerçektir.**” Bu âyet Gâfir suresinde önce 55. âyette, sonra da 77. âyette geçmektedir.

Örnek-13: (لقد كفر الذين قالوا إن الله هو المسيح ابن مريم) “**Andolsun, 'Allah, Meryem oğlu Mesih'dir' diyenler kesinlikle kafir olmuşlardır.**” Bu âyet, Mâide suresinde 17. ve 72. âyetlerde tekrarlanmaktadır.

Örnek-14: (يا بني إسرائيل اذكروا نعمتي التي أنعمت عليكم) “**Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti hatırlayın.**” Bu âyet Bakara suresininin 40. 47. 122. âyetlerinde tekrarlanmaktadır. Bu durumun benzerleri çoktur.

VI- MUFASIL (BİTİŞİK OLMAYAN) ZAMİRLE TE'KİD

A- (هو) Munfasıl zamiri ile te'kid

Örnekler:

Örnek-1: (وأنه هو أضحك وأبكي وأنه هو أمات وأحيا) “**Ve muhakkak O'dur, O'dur güldüren ve ağlatan. Ve muhakkak O'dur, O'dur öldüren ve diriltten.**”¹⁷⁹

¹⁷¹ Kâfirûn, 109/1-5.

¹⁷² Rahmân, 55/13.

¹⁷³ Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman; Mahallî, Celaleddin; *Tefsîrû'l Celaleyn*, yy. ty. s. 441.

¹⁷⁴ Kamer, 54/17.

¹⁷⁵ Kamer, 54/16.

¹⁷⁶ Kamer, 54/37.

¹⁷⁷ Mürselât, 77/19.

¹⁷⁸ Neml, 27/60.

¹⁷⁹ Necm, 78/43-44.

Örnek-2: (وأنه هو أغنى وأقنى وأنه هو رب الشعري) "Ve muhakkak O'dur, O'dur (insanları) başkalarına muhtaç olmaktan kurtaran ve sermaye sahibi kılan. Ve muhakkak O'dur, O'dur 'Şi'râ' yıldızının Rabbi."¹⁸⁰

Örnek-3: (إن شانتك هو الأبتير) "Doğrusu sana buğz eden, işte o, asıl soyu kesik olandır."¹⁸¹

Örnek-4: (إنه هو بيدى ويعيد) "Şüphesiz O, başlangıçta yaratanın, sonra onu tekrarlayanın ta kendisidir."¹⁸²

Örnek-5: (فإن الله هو مولاه) "Şüphesiz Allah, O, onun mevlâsıdır."¹⁸³

Örnek-6: (ذلك بأن الله هو الحق وأن ما يدعون من دونه هو الباطل وأن الله هو العلي الكبير) "Bu böyledir. Muhakkak ki Allah, O, hakkın ta kendisidir. O'nun dışındaki taptıkları ise o, bâtilin ta kendisidir. Muhakkak ki Allah, O, uludur, büyüktür."¹⁸⁴

Örnek-7: (إن الله هو ربي وربكم فاعبدوه) "Şüphesiz Allah, O, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibadet edin."¹⁸⁵

Örnek-8: (إن ريك هو أعلم بمن ضل عن سبيله وهو أعلم بالمهتدين) "Muhakkak ki senin Rabbin, O, kendi yolundan sapanı en iyi bilendir. Ve yine O, doğru yolda gidenleri de en iyi bilendir."¹⁸⁶

Örnek-9: (إنه هو العزيز الرحيم) "Şüphesiz ki O'dur, O'dur azîz ve rahîm olan."¹⁸⁷

Bu zamirle te'kid çok yapılmaktadır Bu zamir, te'kidin daha da güçlü olması için "lam" (ل) ile bitişik olarak ta çokça gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (إن هذا لهو حق اليقين) "Şüphesiz ki bu, **elbette bu**, kesin gerçektir."¹⁸⁸

Örnek-2: (وإن الله لهو الغني الحميد) "Şüphesiz ki Allah, **elbette O**, zengindir, övgüye layıktır."¹⁸⁹

Örnek-3: (إن هذا لهو الفضل المبين) "Şüphesiz bu, **elbette bu**, apaçık bir lütüftür."¹⁹⁰

Örnek-4: (إن هذا لهو الفوز العظيم) "Şüphesiz bu, **elbette bu**, büyük bir kurtuluştur."¹⁹¹

Örnek-5: (وإن ريك لهو العزيز الرحيم) "Şüphesiz Rabbin, **elbette O**, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir."¹⁹² Bu âyet aynı surede yedi kez tekrarlanmaktadır.

B- (هم) munfasıl zamiri ile te'kid

Örnekler:

Örnek-1: (ألا إنهم هم المفسدون) "İyi bilin ki! Muhakkak ki onlar, **onlar** ortalığı ifsada verenlerdir."¹⁹³

Örnek-2: (ألا إنهم هم السفهاء) "Biliniz ki onlar, **onlar** sefihleridir."¹⁹⁴

Örnek-3: (أولئك هم الكفرة الفجرة) "İşte onlar, **onlar** kafirlerdir, günahkarlardır."¹⁹⁵

Örnek-4: (ألا إنهم هم الكاذبون) "İyi bilin ki onlar, **onlar** yalancılardır."¹⁹⁶

Örnek-5: (فأولئك عند الله هم الكاذبون) "Öyle ise onlar, **onlar** Allah yanında yalancıların ta kendileridir."¹⁹⁷

¹⁸⁰ Necm, 78/48-49.

¹⁸¹ Kevser, 108/3.

¹⁸² Burûc, 85/13.

¹⁸³ Tahrim, 66/4.

¹⁸⁴ Hac, 22/62.

¹⁸⁵ Zuhruf, 43/64.

¹⁸⁶ En'âm, 6/117.

¹⁸⁷ Duhân, 44/42.

¹⁸⁸ Vâkıa, 56/95.

¹⁸⁹ Hac, 22/64.

¹⁹⁰ Neml, 27/16.

¹⁹¹ Sâffât, 37/60.

¹⁹² Şuarâ, 26/68.

¹⁹³ Bakara, 2/12.

¹⁹⁴ Bakara, 2/13.

¹⁹⁵ Abese, 80/42.

¹⁹⁶ Mücâdele, 58/18.

Örnek-6: (فأولئك هم الغانزون) “İşte onlar, **onlar** asıl mutluluğa erenlerdir.”¹⁹⁸

Örnek-7: (إن كانوا هم الغالبين) “Eğer onlar, üstün gelirler ise **onlar**.”¹⁹⁹

Örnek-8: (وهم عن الآخرة هم غافلون) “Onlar, Ahiretten, tamamen gâfildirler **onlar**.”²⁰⁰

C- (أنت) Munfasıl zamiri ile te'kid

Örnekler:

Örnek-1: (ذق إنك أنت العزيز الكريم) “Tat bakalım’ deyin; Hani **sen** kendince şerefliydin, üstündün.”²⁰¹

Örnek-2: (إنك أنت علام الغيوب) “Şüphesiz ki gaybı yalnızca **sen** bilirsin **sen**.”²⁰²

Örnek-3: (فلما توفيتني كنت أنت الرقيب عليهم) “Ama beni içlerinden aldığımda, artık üzerlerine gözetleyici yalnız **sen** oldun **sen**.”²⁰³

Örnek-4: (فإنك أنت العزيز الحكيم) “Muhakkak ki **sen**, **sen** azîzsin, hakîmsin.”²⁰⁴

Örnek-5: (إنك أنت التواب الرحيم) “Muhakkak ki **sen**, **sen** tövbeleri çokça kabul eden, merhamet sahibisin.”²⁰⁵

Örnek-6: (إنك أنت العزيز الحكيم) “Muhakkak ki **sen**, **sen** azîzsin, hakîmsin.”²⁰⁶

Te'kidi artırmak için (أنت) munfasıl zamiri bazen “lam” (ل) ile bitişik gelir.

Örnek: (أ إنك لأنت يوسف) “**Â â! Sen, sen** gerçekten Yusuf musun?”²⁰⁷

D- (نحن) Munfasıl zamiri ile te'kid

Örnekler:

Örnek-1: (قالوا يا موسى إما أن تلقى وإما أن نكون نحن الملقين) “Sihirbazlar: Ey Musa **sen mi** (önce) atacaksın, yoksa atanlar **biz mi** olalım? dediler.”²⁰⁸

Örnek-2: (قالوا إن لنا لأجرا إن كنا نحن الغالبين) “Sihirbazlar Firavun’a: Eğer üstün gelen **biz** olursak **biz**, bize kesin bir mükafat var mı? dediler.”²⁰⁹

Örnek-3: (إنا نحن نزلنا الذكر وإنا له لحافظون) “Kur’an’ı kesinlikle **biz** indirdik **biz**; elbette onu yine **biz** koruyacağız.”²¹⁰

Örnek-4: (إنا نحن نزلنا عليك القرآن تنزيلا) “Şüphesiz **biz** sana **biz** indirdik **biz**.”²¹¹

Te'kidi artırmak için (نحن) zamirinin “lam” (ل) ile bitişik gelmesi de çokçadır. Örnekler:

Örnek-5: (وقالوا بعزة فرعون إنا لنحن الغالبون) “Sihirbazlar, ‘Firavun’un şerefine andolsun ki, **Biz, elbette biz** galip geleceğiz’ dediler.”²¹²

Örnek-6: (وإنا نحن الصافون وإنا نحن المسيحون) “Şüphesiz **biz, elbette biz** orada saf dururuz ve şüphesiz **biz, elbette biz** Allah’ı tesbih ederiz.”²¹³

E- (أنا) Munfasıl zamiri ile te'kid

Örnekler:

¹⁹⁷ Nûr, 24/13.

¹⁹⁸ Nûr, 24/52.

¹⁹⁹ Şuarâ, 26/40.

²⁰⁰ Rûm, 30/7.

²⁰¹ Duhân, 44/49.

²⁰² Mâide, 5/116.

²⁰³ Mâide, 5/117.

²⁰⁴ Mâide, 5/118.

²⁰⁵ Bakara, 2/128.

²⁰⁶ Bakara, 2/129.

²⁰⁷ Yûsuf, 12/90.

²⁰⁸ A'râf, 7/115.

²⁰⁹ A'râf, 7/113.

²¹⁰ Hicr, 15/9.

²¹¹ İnsân, 76/23.

²¹² Şuarâ, 26/44.

²¹³ Sâffât, 37/165-166.

Örnek-1: (إني أنا الله رب العالمين) “Şüphesiz **ben**, **ben** alemlerin Rabbi olan Allah'ım.”²¹⁴

Örnek-2: (إني أنا ربك) “Muhakkak ki **ben**, **ben** senin Rabbinim!”²¹⁵

Örnek-3: (إني أنا الله لا إله إلا أنا فاعبدني) “Muhakkak ki **ben**, **ben** Allah'ım.”Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk et.”²¹⁶

F- (أنتم) Munfasıl zamiri ile te'kid

Örnek: (قالوا إنكم أنتم الظالمون) “Hiç şüphesiz asıl zalimler sizsiniz, **siz**.” dediler.”²¹⁷

VII- (كل) VE (أجمع) KELİMELERİ İLE TE'KİD

(كل) kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de birkaç âyette geçmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (والذي خلق الأزواج كلها) “O **bütün** çiftleri yaratmıştır.”²¹⁸

Örnek-2: (ويرضين بما آتيتهن كلهن) “(Böyle yapman) kendilerine verdiği **hepsinin** razı olmaları yönünden daha uygundur.”²¹⁹ Te'kid, (يرضين) fiilindeki fâil içindir.

Örnek-3: (وإليه يرجع الأمر كله) “**Bütün** işler ona döndürülür.”²²⁰

Örnek-4: (قل إن الأمر كله لله) “De ki: **Bütün** iş tamamen Allah'a aittir.”²²¹

Örnek-5: (كذبوا بآياتنا كلها) “Lakin onlar **bütün** âyetlerimizi yalanladılar.”²²²

Örnek-6: (قال الذين استكبروا إنا كل فيها) “**Büyük**lük taslayanlar ise şöyle derler: Biz **hepimiz** ateşin içindeyiz.”²²³

Örnek-7: (وتقطعوا أمرهم بينهم كل إلنا راجعون) “(İnsanlar) işlerini kendi aralarında parça parça ettiler. Halbuki **hepsi de** bize döneceklerdir.”²²⁴

(أجمع) kelimesi ise, Kur'an-ı Kerim'in bir çok âyetinde geçmektedir.

Örnekler:

Örnek-1: (قال فبعتك لأعوينهم أجمعين) “İblis, ‘Senin şerefine andolsun ki, elbette onların **hepsini** mutlaka azdıracam’ dedi.”²²⁵

Örnek-2: (لأملأن جهنم منك وممن تبعك منهم أجمعين) “Andolsun ki, cehennemi seninle ve onlardan sana uyanların **hepsiyle** dolduracağım.”²²⁶

Örnek-3: (لأملأن جهنم من الجنة والناس أجمعين) “Andolsun ki cehennemi **tamamen** cin ve insanlardan dolduracağım.”²²⁷

Örnek-4: (ثم لأصلبنكم أجمعين) “Sonra da sizin **tümünüzü** elbette asacağım.”²²⁸

Örnek-5: (فكذبوا فيها هم والغاؤون و جنود إبليس أجمعون) “Artık onlar ve o azgınlara ile İblis'in askerleri, **hepsi birden** tepe taklak oraya (cehenneme) atılırlar.”²²⁹

Bunun benzerleri çoktur

Bazen (أجمع) kelimesi, te'kidin daha da artması için (كل) den sonra zikredilir.

Örnek: (فسجد الملكة كلهم أجمعون) “Bunun üzerine **bütün** melekler **hepsi de** hemen saygı ile boyun eğdiler.”²³⁰

²¹⁴ Kasas, 28/30

²¹⁵ Tâhâ, 20/12

²¹⁶ Tâhâ, 20/14

²¹⁷ Enbiyâ, 21/64

²¹⁸ Zuhuruf, 43/12

²¹⁹ Ahzâb, 33/51

²²⁰ Hûd, 11/123

²²¹ Âl-i İmrân, 3/154.

²²² Kamer, 54/42.

²²³ Gâfir, 40/48.

²²⁴ Enbiyâ, 21/93.

²²⁵ Sâd, 38/82.

²²⁶ Sâd, 38/85.

²²⁷ Hûd, 11/119.

²²⁸ A'râf, 7/124.

²²⁹ Şuarâ, 26/94-95.

²³⁰ Hicr, 15/30.

VIII- MASTAR İLE TE'KİD

Mastar ile te'kid çeşitli biçimlerde gelmektedir.

A- Mef'ûlü mutlak'ın, fiili ile birlikte zikredilmesi;

Örnekler:

Örnek-1: (إنهم يكيدون كيدا وأكيد كيدا) “Şüphesiz onlar, **hep hile kuruyorlar.** Ben de (hilelerine karşı) hile kurarım **hile.**”²³¹ Burada mef'ûlü mutlak, fiili ile birlikte zikredilmiştir.

Örnek-2: (ثم أعلنت لهم وأسررت لهم إسرارا) “Sonra, onlarla hem açıkça, hem de gizli **gizli** konuştum.”²³²

Örnek-3: (وفضلناهم على كثير ممن خلقنا تقضيلا) “Yine onları, yarattıklarımızın bir çoğunun üzerine **ziyadesiyle** üstün kıldık.”²³³

Örnek-4: (والله أنبتكم من الأرض نباتا ثم يعيدكم فيها ويخرجكم إخراجا) “Allah, sizi de yerden **bitki** gibi bitirmiştir. Sonra sizi oraya döndürecek ve **kesinlikle** sizi (yeniden) çıkaracaktır.”²³⁴

Örnek-5: (ورتل القرآن ترتيلا) “Kur'an'ı **ağır ağır** (tefekür ederek) oku.”²³⁵

Mef'ûlü mutlak'ın bu şekildeki kullanımı (mef'ûlü mutlak'ın, fiili ile birlikte zikredilmesi;) ile yapılan te'kid, çok yaygındır. Kur'an'ı Kerim'de otuz'dan fazla âyette geçmektedir.

B - Mef'ûlü mutlak'ın, ism-i fâil ile birlikte zikredilmesi;

Örnekler:

Örnek-1: (والنازعات غرقا والناشطات نشطا والسابحات سبحا فالساقيات سيقا فالمدبرات أمرا) “Andolsun (kafirlerin ruhlarını) **şiddetle çekip** çıkaranlara, Andolsun (müminlerin ruhlarını) **kolaylıkla çekip** alanlara, Andolsun **süratlice yüzerek** gidenlere ve **çabukça öne** geçenlere, nihâyet **işi çekip çevirenlere.**”²³⁶ Burada mef'ûlü mutlak, ism-i fail ile birlikte zikredilmiştir.

Örnek-2: (والمرسلات عرفا فالعاصفات عصفا والناشرات نشرا فالفرقات فرقا) “Yemin olsun **ard arda** gönderilenlere, **şiddetle** eserek savurup atanlara, **yaydıkça** yayanlara, birbirinden iyice ayıranlara.”²³⁷

Örnek-3: (والصفافات صفا فالزاجرات زجرا) “**Saf saf** dizilenlere, **haykırarak** sevk edenlere... kasem olsun ki.”²³⁸

C - Bazen mastarın yerine, ona delalet eden başka bir şey gelir.

Örnekler:

Örnek-1: (فلا تميلوا كل الميل) “Bari birisine **büsbütün** meyletmeyin.”²³⁹

Örnek-2: (إذا مزقتم كل ممزق) “**Çürüyüp tamamen** paramparça olduğunuz zaman.”²⁴⁰

Örnek-3: (فإني أعذبه عذابا لا أعذبه أحدا من العالمين) “(Ama bundan sonra kim inkar ederse) Artık ben ona kainatta kimseye etmeyeceğim bir **azap** ile azap edeceğim.”²⁴¹ (nunun sonundaki zamir önce geçen kelimesine raci olduğu için, sanki mastar söylenmiş gibi te'kid ifade eder.)

D - “Hakk” (حق) kelimesi ile te'kid de çokçadır.

Örnekler:

Örnek-1: (خالدين فيها وعد الله حقا) “(İman edip salih amel işleyenler cennette) Ebedi kalacaklardır. Allah bu konuda **gerçek** bir vaade bulunmuştur.”²⁴² Yani Allah onlara bunu söz vermiştir. Verdiği bu sözü kesinlikle gerçekleştirecektir.

²³¹ Târik, 15-16

²³² Nûh, 71/9

²³³ İsrâ, 17/70

²³⁴ Nûh, 71/17-18

²³⁵ Müzzemmil, 73/4.

²³⁶ Nâziât, 79/1-4.

²³⁷ Mürselât, 77/1-4.

²³⁸ Sâffât, 37/1-2.

²³⁹ Nisâ, 4/129.

²⁴⁰ Sebe', 34 /7.

²⁴¹ Mâide, 5/115.

²⁴² Lokman, 31/9.

Örnek-2: (أولئك هم الكافرون حقاً) **"İşte onlar, onlar gerçekten kâfirlerdir."**²⁴³ (حقاً) kelimesi kendisinden önceki cümlelerin içeriğini te'kid eden mastardır.

Örnek-3: (أولئك هم المؤمنون حقاً) **"İşte onlar, onlar gerçekten müminlerdir."**²⁴⁴

Örnek-4: (إن ترك خيراً الوصية للوالدين والأقربين بالمعروف حقاً على المتقين) **"Eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya, yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyyette bulunması -Allah'a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde gerekli bir görev olarak - size farz kılındı."**²⁴⁵

Örnek-5: (خالدين فيها أبداً وعد الله حقاً) **"(İman edip salih amel işleyenler cennette) Ebedî kalacaklardır. Allah bu konuda gerçek bir vaadde bulunmuştur."**²⁴⁶

Örnek-6: (وكان وعد ربي حقاً) **"Rabbimin vaadi gerçektir."**²⁴⁷

Örnek-7: (وجاهدوا في الله حق جهاد) **"Allah uğrunda hakkını vererek cihad edin."**²⁴⁸ "Hakk" (حق) kelimesi mastar olmak üzere mansuptur.

Örnek-8: (ومتعوهن على الموسع قدره وعلى المقتر قدره متاعاً بالمعروف حقاً على المحسنين) **"Bu durumda onlara müt'a (hediye cinsinden bir şey) verin. Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir müt'a vermek iyiler için gerekli olan bir borçtur."**²⁴⁹ Buradaki "hakkan" (حقاً) kelimesi, ikinci bir sıfattır veya te'kid edici bir mastardır.

"Hakkan" (حقاً) ve "el-hakk" (الحق) kelimeleri ile buna benzer kelimeler mastardır. Bu kelimeler kendilerinden önceki cümlelerin anlamının delalet ettiği ve bu cümleyi de te'kid eden mukadder bir fiilin yerine geçmişlerdir. Bu fiil "uhikku" (أحَقَّ) ve onun konumunda olanlardır. Bu durumun benzerleri için de aynı şeyler söylenir.²⁵⁰

E - Mastarlardan bir kısmı da 'gayr-ı munsarîf' dir.

Örnekler:

Örnek-1: (قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا متاعنا عنده) **"Dedi ki: Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız."**²⁵¹ Burada (معاذ) kelimesi mastar olmak üzere mansup olup, fiili hazfolmuş ve mefulüne muzâf (izafe) yapılmıştır. Takdiri şöyledir: (نعوذ بالله من أن نأخذ)

Örnek-2: (قال معاذ الله إنه ربي أحسن مثواي) **"(Haşâ!) Allah'a sığınırım! Zira o benim velini-metimdir, bana güzel davrandı."**²⁵² Burada (معاذ) kelimesi, mahzuf bir fiilin mef'ûlü mutlak'ı olup muzâf durumundadır, Lafzatullah (الله) ise, muzâfun ileyh durumundadır.

F - Mastarların gayri munsarîf olanlarından bir kısmı, çoğunlukla mefulü mutlak olarak kullanılır.

Örnekler:

Örnek-1: (سبحان ربك رب العزة عما يصفون) **"Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnad etmekte oldukları vasıflardan pek münezzehtir."**²⁵³ (سبحان) kelimesi izâfetle kullanılan bir mastar olup, mefulü mutlak olmak üzere mansuptur. Zamire ya da isme izafe edilir.

Örnek-2: (فسبحان الله حين تمسون وحين تصبحون) **"Haydi siz, akşama ulaştığınızda, sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı tesbîh edin."**²⁵⁴

Örnek-3: (سبحانه وتعالى عما يشركون) **"Çok münezzehtir ve çok yüksektir o Sübhân onların şirkinden!"**²⁵⁵

²⁴³ Nisâ, 4/151.

²⁴⁴ Enfâl, 8/4.

²⁴⁵ Bakara, 2/180.

²⁴⁶ Nisâ, 4/122.

²⁴⁷ Kehf, 18/98.

²⁴⁸ Hac, 22/78.

²⁴⁹ Bakara, 2/236.

²⁵⁰ İbn Ya'îş, Şerhü'l Mufassal, I, 115.

²⁵¹ Yûsuf, 12/79.

²⁵² Yûsuf, 12/23.

²⁵³ Sâffât, 37/180.

²⁵⁴ Rûm, 30/17.

Örnek-4: (وسبحان الله رب العالمين) “Alemlerin Rabbi olan Allah, **eksikliklerden çok uzaktır.**”²⁵⁶

Örnek-5: (فتأدى في الظلمات أن لا إله إلا أنت سبحانك) “Nihâyet karanlıklar içinde: Senden başka hiç bir ilah yoktur. **Seni çok tenzih ederim, diye niyaz etti.**”²⁵⁷
Bunun benzerleri çoktur.

G - Master bazen amilin manasını te'kid etmek için gelir.

Örnekler:

Örnek-1- (فمهل الكفارين أمهلهم رويداً) “Kafirlerle mühlet ver, onlara biraz zaman tanı.”²⁵⁸ Burada, (أمهلهم) te'kididir. (رويداً) ise “az” anlamında olup, amilin anlamını te'kid eden “r-v-d” (رود) ve “ervâde” (إرواد) ‘nin ismi tasgir biçiminde bir mastarıdır. (أورد في السير إرواداً ومروداً) denilir. (مرودا) kelimesi “mim”in hem zammesiyle ve hem de fethasıyla okunur. “Yumuşak davrandı”. anlamındadır.

H- Masterın munsarîf olarak kullanılması çokçadır.

Örnekler:

Örnek-1: (وترى الجبال تحسبها جامدة وهي تمر مر السحاب صنع الله الذي أتقن كل شيء) “Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu) her şeyi sapasağlam yapan **Allah’ın sanatıdır.**”²⁵⁹ Burada (صنع الله) master olması dolayısıyla mansub olup te'kid edicidir. Çünkü öncesinde gerçekten Allah’ın yaptıklarından söz edilmektedir.

Örnek-2: (ويومئذ يفرح المؤمنون بنصر الله ينصر من يشاء وهو العزيز الرحيم وعد الله لا) (يخلف الله وعده) “O gün müminler Allah’ın yardımıyla sevineceklerdir. Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir. (Bu) **Allah’ın vadettiğidir.** Allah vadinden caymaz.”²⁶⁰ (وعد الله) mansubtur, Çünkü öncesinde Allah’tan bir va’d vardır. (وعد الله) ifadesi bu va’di te'kid etmektedir.

Örnek-3: (حرمت عليكم أمهاتكم وبناتكم وأخواتكم وعماتكم وخالاتكم .. والمحصنات من النساء) (إلا ما ملكت أيمانكم كتاب الله عليكم) “Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz... Sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Bunlar üzerinize **Allah’ın yazdığı haramlardır.**”²⁶¹ (كتاب الله), âyetin siyakından anlaşılan mahzûf bir fiille master olarak mansub kılınmıştır. Takdiri; (كتاب الله عليكم) şeklindedir. Master, failine izafe edilmiştir (muzaf olmuştur).

Örnek-4: (وأقسموا بالله جهد أيمانهم لا يبعث الله من يموت بلى وعدا عليه حقاً ولكن أكثر) (الناس لا يعلمون) “Onlar: ‘Allah ölen bir kimseyi diriltmez’ diye var güçleriyle Allah’a yemin ettiler. Hayır, diriltecek. Bu, yerine getirilmesini **Allah’ın üzerine aldığı kesin bir va’didir.** Fakat insanların çoğu bilmez.”²⁶² Buradaki iki master da te'kid edicidir. Mukadder mahzûf fiilleri ile mansubturlar. Takdiri şöyledir: (وعد) (الله ذلك وحقه حقاً)

I - Master, fiilindeki lafzın yerine kullanılabilir.

Bu çeşitli şekillerdedir. Örnekler:

Örnek-1: (فضرب الرقاب) “Boyunlarını vurun.”²⁶³ *İbn Akîl (769/1367)* ²⁶⁴, mastarların, fiillerinin yerine kullanılmasında (niyâbette) te'kid bulunmadığı görüşündedir. Bu âyette “darb” (ضررب), fiilindeki -yani (فليضربوا الرقاب) -daki fiilin lafzının yerine kullanılan bir mastardır.

Âyetin öncesi şu şekildedir: (فإذا لقيتم الذين كفروا) “(Savaşta) inkar edenlerle karşılaştığınız zaman...”²⁶⁵ Burada öldürme, (ضررب الرقاب), “boyunu

²⁵⁵ Zümer, 39/67.

²⁵⁶ Neml, 27/8.

²⁵⁷ Enbiyâ, 21/87.

²⁵⁸ Târik, 86/17.

²⁵⁹ Neml, 27/88.

²⁶⁰ Rûm, 30/4-6.

²⁶¹ Nisâ, 4/23-24.

²⁶² Nahl, 16/38.

²⁶³ Muhammed, 47/4. ve İbn Akîl, Şerhü İbn Akil, I, 477-478.

²⁶⁴ Ebû Muhammed Bahâheddin b. Akîl(769/1367), İbn Mâlik et-Tâî (672/1271)'nin, nahiv ile ilgili

e'l-Elfiyye' isimli eserine yazdığı şerhle (Şerhu İbn Akil) tanınan nahivcilerdendir. (çev.)

²⁶⁵ Muhammed, 47/4.

vurma" ile ifâde edilmiştir. Çünkü öldürme genellikle boynun vurulması ile olur. Ben, mastarların, fiillerinin yerine kullanılmasının (niyabet) da te'kid ve mübalağa ifade ettiği kanaatindeyim.

Örnek-2: (فشدوا الوثاق فيما مئاً بعد وإما فداء) "Nihâyet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın. (sağ kalan esirleri alın. Bundan sonra (esirleri) artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin."²⁶⁶ Âyette geçen "mennen" (فإما تمنون مئاً أو تفدون فداء) fiilinin yerine kullanılan mastardır. Takdiri şöyledir: (فإما تمنون مئاً) demektir.

Örnek-1: (ويقولون حجراً محجوراً) "Fakat melekleri görecekleri gün, melekler onlara 'Sevinmek size yasaktır! Yasak!' diyecekler."²⁶⁷

Dünyadaki adetleri üzere üzerlerine bir sıkıntı geldiği zaman Araplar: (عوداً معاداً) diyerek melekler sığınıyorlardı. Mana: Nefsimi, iyice engelle demektir. Bu sığınma durumunda kullanılan bir ifade şeklindedir.

Örnek-2: (فطفق مسحاً بالسوق والأعناق)²⁶⁸ "Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı."

Yani: Ona kılıçla iyice vurmaya, sonra onu boğazlayıp ayaklarını kesmeye başladı. (مسحه بالسيف) onu kesti demektir.

IX- MÜEKKİD HAL İLE TE'KİD

Müekkid hal; cümleye yeni bir mana taşımayıp, cümledeki manalardan birisini te'kid etmekle yetinir. Bunun Kuran-ı Kerim'de çeşitli şekilleri bulunmaktadır.

1- Örnekler:

Örnek-1: (وإن هذه أمتكم أمة واحدة وأنا ربكم فاتقون) "Şüphesiz bu (insanlar) **bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise benden sakının.**"²⁶⁹

Örnek-2: (إن هذه أمتكم أمة واحدة وأنا ربكم فاعبدون) "Hakikaten bu (insanlar) **bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise bana kulluk edin.**"²⁷⁰ Burada (أمة) kelimesi müekkid haldir.

2- Örnekler:

Örnek-1: (ثم وليتم مدبرين) "Sonra da bozularak **gerisin geriye dönerek kaçıştınız.**"²⁷¹

Örnek-2: (فتبسم ضاحكاً) "Gülerek **tebessüm etti.**"²⁷²

Örnek-3: (ولي مدبراً) "Geri geri **kaçtı.**"²⁷³

Bu hal amilinin manasına delalet etmiş, ancak lafız olarak ona muhalefet etmiştir.

3- Örnekler:

Örnek-1: (وأرسلناك للناس رسولا) "Seni insanlara **elçi olarak gönderdik.**"²⁷⁴

Örnek-2: (وسخر لكم الليل والنهار والشمس والقمر والنجوم مسخرات بأمره) "O **geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Bütün yıldızların sizin hizmetinize verilmiş olmaları da O'nun emri iledir.**"²⁷⁵ (مسخرات) kelimesi, hem lafız ve hem de mana olarak amilini te'kid eden bir haldir.

4- Örnekler:

Örnek-1: (لأمن من في الأرض كلهم جميعاً) "Eğer Rabbin dileseydi, **yeryüzündekilerin hepsi topyekün olarak elbette iman ederlerdi.**"²⁷⁶ (جميعاً)

²⁶⁶ Muhammed, 47/4.

²⁶⁷ Furkân, 25/22.

²⁶⁸ Sâd, 38/33.

²⁶⁹ Mü'minûn, 25/52. bkz. İbn Mâlik, Şerhü't-Teshîl, II, 354.

²⁷⁰ Enbiyâ, 21/92.

²⁷¹ Tevbe, 9/25.

²⁷² Neml, 27/19.

²⁷³ Neml, 27/10.

²⁷⁴ Nisâ, 4/79.

²⁷⁵ Nahl, 16/12.

²⁷⁶ Yûnus, 10/99.

kelimesi sahibini (sahibül-hal'i) (من) te'kid eden bir haldir. Âyette iki te'kid bir araya gelmiştir.

5- Örnekler:

Örnek-1: (ألم ذلك الكتاب لا ريب فيه) “*Elif. Lâm. Mîm. Bu kendisinde asla şüphesiz olmayandır.*”²⁷⁷ (لا ريب) kesin olarak anlamındadır.

Örnek-2: (إن الساعة لأتية لا ريب فيها) “*Şüphesiz kıyamet vakti de gelecektir. Bunda şüphesiz yoktur.*”²⁷⁸

Örnek-3: (فكيف إذا جمعناهم ليوم لا ريب فيه) “*Onları gelmesinde şüphesiz edilmeyen bir gün için topladığımızda halleri nice olur.*”²⁷⁹

Örnek-4: (ليجمعنكم إلى يوم القيامة لا ريب فيه) “*Sizi, varlığında şüphesiz olmayandır kıyamet gününde elbette toplayacaktır.*”²⁸⁰ (لا ريب فيه), cümlenin içeriğini te'kid eden bir haldir. Bu (لا ريب فيه) tabiri, kesin bilgi ve şüphesiz bulunmayan ilim ifade eder. Sanki (لا ريب فيه) tabiri “yakîn” anlamındadır. Cinsini nefyeden (لا) da aslolan, nefiyde mübalağa için olmasıdır.

6- Örnekler:

Örnek-1: (ولقد ضربنا للناس في هذا القرآن من كل مثل لعلمهم يتذكرون قرآناً عربياً) “*Andolsun ki biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik. Kur'an'ı Arapça olarak indirdik.*”²⁸¹

Örnek-2: (حم تنزيل من الرحمن الرحيم كتاب فصلت آياته قرآناً عربياً لقوم يعلمون) “*Hâ. Mîm. (Kur'an) rahman ve rahim olan Allah katından indirilmiştir. (Bu), bilen bir toplum için, Arapça bir Kur'an olarak âyetleri genişçe açıklanmış bir kitaptır.*”²⁸² (قرآناً عربياً) ifadesi, sıfatı ile birlikte (كتاب) kelimesinden haldir.

7- Örnek: (وما قتلوه يقيناً) “*Kesin olarak onu öldürmediler.*”²⁸³ (يقيناً), öldürülmenin olmadığını bildiren te'kid edici bir haldir. (يقيناً), kendisinde şüphesiz bulunmayan ilim anlamındadır.

8- Örnek: (قالوا كيف نكلم من كان في المهد صبياً) “*Beşikteki bir çocuk ile nasıl konuşuruz. dediler,*”²⁸⁴ Buradaki (صبياً) kelimesi, cümlenin anlamına yeni bir şey taşıyor. Aksine o, te'kid ve açıklama için getirilmiştir.

9- Örnekler:

Örnek-1: (وسلام عليه يوم ولد ويوم يموت ويوم يبعث حياً) “*Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağı gün ona selam olsun.*”²⁸⁵

Örnek-2: (والسلام على يوم ولدت ويوم أموت ويوم أبعث حياً) “*Doğduğum gün, öleceğim gün, ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün esenlik banadır.*”²⁸⁶

10- Örnekler:

Örnek-1: (فلما رأوا بأسنا قالوا آمنا بالله وحده) “*Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: bir tek Allah'a inandık, derler.*”²⁸⁷

Örnek-2: (ذلكم بأنه إذا دعي الله وحده) “*Tek Allah'a ibadete çağrıldığınız zaman.*”²⁸⁸

Örnek-3: (وإذا ذكر الله وحده) “*Allah bir tek ilah olarak anıldığı zaman.*”²⁸⁹

Örnek-4: (حتى تؤمنوا بالله وحده) “*Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar.*”²⁹⁰ (وحده) kelimesi Yüce Allah'ın birliğini te'kid eden haldir.

11- Örnek: (واجتنبوا قول الزور حنفاء لله غير مشركين به) “*O halde, yalan sözden sakının. Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın birliğini tanıyan müminler*”

²⁷⁷ Bakara, 2/1-2.

²⁷⁸ Hac, 22/7.

²⁷⁹ Âl-i İmrân, 3/25.

²⁸⁰ En'âm, 6/12.

²⁸¹ Zümer, 39/27-28.

²⁸² Fussilet, 41/1-3; Bkz. Suyûfî, Celaleddin; Mahallî, Celaleddin; *Tefsîrü'l Celaleyn*, s.390.

²⁸³ Nisâ, 4/157.

²⁸⁴ Meryem, 19/29.

²⁸⁵ Meryem, 19/15.

²⁸⁶ Meryem, 19/33.

²⁸⁷ Gâfir, 40/84.

²⁸⁸ Gâfir, 40/12.

²⁸⁹ Zümer, 39/45.

²⁹⁰ Mümtehine, 60/4.

olun.²⁹¹ (حنفاء لله غير مشركين به) kendisinden önceki cümleyi te'kidir. Burada (غير (و) dan haldirler. (و اجتنبوا), (حنفاء لله) ve (مشركين به)

12- Örnek: (وهو الحق مصدقاً) "O (Kur'an) ellerinde bulunani **doğrulayıcı olarak gelmiş hak kitaptır.**"²⁹² (مصدقاً), haberi te'kid eden, anlatılmak istenileni zihne yerleştiren ve şüpheyi yok eden haldir.

13- Kur'an-ı Kerim'de hal-i müekkide, çoğunlukla sahibini (sahibül-hal) te'kid edici olarak gelmektedir. (جميعاً) kelimesi bunun delilidir. Bu (جميعاً), yirmiden fazla âyette zikredilmiştir. Örnekler:

Örnek-1: (إن تكفروا أنتم ومن في الأرض جميعاً فإن الله لغني حميد) "Eğer siz ve yeryüzünde olanların **hepsi** nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamd edilmeye layıktır."²⁹³

Örnek-2: (قل لله الشفاعة جميعاً) "De ki: Şefaati **tümüyle Allah'ındır.**"²⁹⁴

Örnek-3: (قلنا اهبطوا منها جميعاً) "Dedik ki: **Hepiniz** oradan inin."²⁹⁵

Örnek-4: (قال اهبطوا منها جميعاً) "Dedi ki: **Hepiniz** oradan (cennetten) inin."²⁹⁶

Örnek-5: (عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً) "Umulur ki Allah onların **hepsini** bana getirir."²⁹⁷

Örnek-6: (من قتل نفساً بغير نفس أو فساد في الأرض فكأنما قتل الناس جميعاً ومن أحياها (فكأنما أحيا الناس جميعاً) **Kim bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de bir canı yaşatırsa sanki bütün insanları yaşatmıştır.**"²⁹⁸

(وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة) "Müşrikler nasıl sizinle **topyekün** savaşıyorlarsa siz de onlara karşı **topyekün** savaşın."²⁹⁹ âyetinde hal olan (كافة) kelimeleri sahiplerini te'kid edici olarak gelmiştir.

X- (و) VE (ولا) EDATLARININ CEVABINDA GELEN "LAM" (ل) İLE TE'KİD

Bazı alimler bu "lam" (ل)'ı, ikinci cümle (cevap cümlesi) ilk cümle (şart cümlesi) ile irtibatını te'kid ettiği için, (و) ve (ولا) nın cevaplarında bulunan kendi başına bağımsız "kasem lâm" olduğunu kabul etmektedirler. Araştırmacılar ise, bu "lam" (ل)'ın, "kasemin cevabında bulunan lam" olduğu görüşündedirler. (ولا رهطك لرجمناك) "Eğer kabilen olmasa, seni **mutlaka** taşlayarak öldürürüz."³⁰⁰ âyeti buna örnektir. Bu görüşte olanlardan birisi de Ebu'l Feth (392/1001)³⁰¹ tir. İbn Hişam (761/1360), el-Muğnî (Muğnî'l-lebîb) isimli eserinde bu görüşün desteği olmayan bir görüş olduğunu belirtir ve şöyle der: (ولو أنهم آمنوا واتقوا لمثوية من عند الله خير) "Eğer gerçekten onlar iman edip kendilerini kötülüklerden korusalardı, **elbette** Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olacaktı."³⁰² âyetinde evla olanın, cümlelerin isim cümlesi olması sebebiyle, "lam"ın "kasem cevabının lam"ı olduğudur.³⁰³ Bu "lam" (ل) konusunda alimlerin görüşleri farklı olsa da, bu konuda tercih edilen görüş, onun te'kid için olmasıdır. Bir çok âyette zikredilmektedir.

²⁹¹ Hac, 22/30-31.

²⁹² Bakara, 2/91.

²⁹³ İbrâhîm, 14/8 ve bkz. İbn Akîl, Şerhü İbn Akîl, I, 529.

²⁹⁴ Zümer, 39/44.

²⁹⁵ Bakara, 2/38.

²⁹⁶ Tâhâ, 20/123.

²⁹⁷ Yûsuf, 12/83.

²⁹⁸ Mâide, 5/32.

²⁹⁹ Tevbe, 9/36.

³⁰⁰ Hûd, 11/91.

³⁰¹ Ebu'l Feth Osman b. Cinnî (392/1001), sarf, nahiv, edebiyat ve kıraat sahasında yazdığı eserlerle tanınmaktadır. Onun nahiv sahasındaki "el-üm'a fi'n-Nahv" adlı eseri bu ilim dalının önemli kaynaklarındandır. bkz. Kehhâle, Ömer Rızâ, Mu'cemül-müellifin terâcimü musannifi'l-kütübî'l-'Arabiyye, Beyrut ty. VI, 251-252. (çev.)

³⁰² Bakara, 2/103.

³⁰³ bkz. İbn Ya'îş, Şerhü'l Mufasssal, IX, 22; İbn Hişam, Muğnî'l-Lebîb, s. 310; Zeccâcî, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. İshâk, Kitâbü'l-Lâmât, (thk. Mâzin el-Mübârek) Beyrut 1992, s. 136.

A - (و) Edatının cevabında gelen “lam” (ل) ile te’kid

Örnekler:

Örnek-1: (ولو نشاء لأريناكم فلعرفتهم بسماهم) “Biz dileyseydik onları sana gösterirdik de **şüphesiz** sen onları yüzlerinden tanırdın.”³⁰⁴

Örnek-2: (ولو تقول علينا بعض الأقاويل لأخذنا منه باليمين ثم لقطعنا منه الوتين) “Eğer bize affen bazı sözler uydurmuş olsaydı, **mutlaka** onu kısı kıvrak yakalardık. Sonra onun şah damarını **mutlaka** keserdik.”³⁰⁵

Örnek-3: (ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا في الأرض) “Allah kullarına rızık bol bol verseydi, yeryüzünde **mutlaka** azarlardı.”³⁰⁶

Örnek-4: (ولو شاء الله لجعلهم أمة واحدة) “Allah dileyseydi onları **mutlaka** (aynı dine mensup) bir tek ümmet yapardı.”³⁰⁷

Örnek-5: (ولو نشاء لجعلنا منكم ملائكة في الأرض يخلفون) “Eğer dileyseydik, **mutlaka** içinizden yeryüzünde sizin yerinize geçecek melekler yaratırdık.”³⁰⁸

B - (ولا) Edatının cevabında gelen “lam” (ل) ile te’kid

Örnek-1: (ولو لا أن يكون الناس أمة واحدة لجعلنا لمن يكفر بالرحمن لبيوتهم سفقا من فضة) “Eğer (cezaların ertelenmesine dair) kesin hüküm olmasaydı **mutlaka** aralarında hüküm verildi.”³⁰⁹

Örnek-2: (ومعارج عليها يظهرون) “Şayet insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olması (tehlikesi) bulunmasaydı, **mutlaka** Rahman’ı inkar edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.”³¹⁰

Örnek-3: (ولو لا كلمة سبقت من ربك إلى أجل مسمى لقضى بينهم) “Eğer Rabbinden (azabın) belli bir süreye kadar erteleme sözü geçmiş olmasaydı **mutlaka** aralarında hemen hüküm verildi.”³¹¹

XI- (إلا) VE NEFİY EDATLARI İLE TE’KİD

(إلا) edatından önce cümle nâkıs ve menfi olduğu zaman (إلا) amel etmez. (إلا) ve söz konusu cümlenin başındaki nefiy edatı cümlenin içeriğini te’kid eder. Bu şekildeki te’kid, Kur’an-ı Kerim’de çeşitli şekillerde bulunmaktadır.

A-Olumsuzluk bildiren (ما) anlamındaki (إن) ve (إلا) edatları (aynı cümlede birlikte bulunmaları) İle Te’kid

Olumsuzluk bildiren (ما) anlamındaki (إن) ve (إلا) edatları (aynı cümlede birlikte bulunmaları) ile te’kid şekli yaygın ve çokçadır. Otuzdan fazla âyette geçmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (إن هذا إلا أساطير الأولين) “Bu, **ancak** eskilerin masallarıdır.”³¹² (ما) demektir.

Örnek-2: (إن أجري إلا على الله) “Benim ücretim **ancak** Allah’a aittir.”³¹³

Örnek-3: (إن أنتم إلا بشر مثلنا) “Siz de bizim gibi **sadece** birer insansınız.”³¹⁴

Örnek-4: (إن هذا إلا خلق الأولين) “Bu, **sadece** öncekilerin geleneğidir.”³¹⁵

Örnek-5: (إن يتبعون إلا الظن وإن هم إلا يخرصون) “Onlar **sadece** zanna tabi olurlar. Onlar **sadece** yalan söylerler.”³¹⁶

(إن), (و) “vav” ile birlikte geldiği ve kendisinden sonra da min (من) harfi cerri bulunduğu anda te’kidin etkisi daha da artar ve kaseme yaklaşır yada bir kısım alimlerin dediği gibi kaseme dönüşür.³¹⁷

³⁰⁴ Muhammed, 47/30.

³⁰⁵ Hâkka, 69/44-46.

³⁰⁶ Şûrâ, 42/27.

³⁰⁷ Şûrâ, 42/8.

³⁰⁸ Zuhruf, 43/60.

³⁰⁹ Şûrâ, 42/21.

³¹⁰ Zuhruf, 43/33.

³¹¹ Şûrâ, 42/14.

³¹² En’âm, 6/25.

³¹³ Yûnus, 10/72.

³¹⁴ İbrahim, 14/10.

³¹⁵ Şuarâ, 26/137.

³¹⁶ En’âm, 6/116.

Örnek-1: “İçinizden oraya (وإن منكم إلا واردها كان على ربك حتماً مقضياً) **Hiç kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür.**”³¹⁸

Örnek-2: “**Hiç bir memleket de yoktur ki biz onu kıyamet gününden evvel helak edecek olmayalım.**”³¹⁹

Örnek-3: “(وإن من شيء إلا يسبح بحمده) **Her şey O’nu övgü ile tespih eder.**”³²⁰

Örnek-4: “(وإن من شيء إلا عندنا خزائنه) **Her şeyin hazineleri yalnızca bizim yanımızdadır.**”³²¹ Son üç âyetteki (من), zâid olup te’kid içindir.

B- Olumsuzluk bildiren (ما) ve (إلا) edatları (aynı cümlede birlikte bulunmaları) ile te’kid

Bu şekilde te’kid türü de Kur’an-ı Kerim’de bir hayli çoktur. Örnekler:

Örnek-1: “(وما أرسلناك إلا مبشراً ونذيراً) **Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.**”³²²

Örnek-2: “(وما أمر الساعة إلا كلمح البصر أو هو أقرب) **Kıyametin kopması, sadece bir göz açıp kapama veya ondan daha az bir zamandan ibarettir.**”³²³

Örnek-3: “(وما ننزله إلا بقدر معلوم) **Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.**”³²⁴

Örnek-4: “(وما الحياة الدنيا في الآخرة إلا متاع) **Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, sadece geçici bir faydalanmadır.**”³²⁵

C - (ليس) ve (إلا) edatları (aynı cümlede birlikte bulunmaları) ile te’kid

(ليس) ve (إلا) edatları (aynı cümlede birlikte bulunmaları) ile de te’kid olur.

Örnek: “(وأن ليس للإنسان إلا ما سعى) **İnsan için ancak çalıştığı vardır.**”³²⁶

D-İstifham edatı olan (هل) ve (إلا) edatları (aynı cümlede birlikte bulunmaları) ile te’kid

İstifham edatı olan (هل) ve (إلا) edatları (aynı cümlede birlikte bulunmaları) ile te’kid çokçadır. Örnekler:

Örnek-1: “(هل يجزون إلا ما كانوا يعملون) **(Onlara) ‘Ancak yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz.’ (denir)**”³²⁷

Örnek-2: “(فهل على الرسول إلا البلاغ المبين) **Peygamberlere düşen sadece apaçık bir tebliğdir.**”³²⁸

Örnek-3: “(فهل يهلك إلا القوم الفاسقون) **Ancak yoldan çıkmış olan topluluk helak edilir!**”³²⁹

Örnek-4: “(هل هذا إلا بشر مثلكم) **Bu da ancak sizin gibi bir insan.**”³³⁰

Örnek-5: “(هل جزاء الإحسان إلا الإحسان) **İyiliğin karşılığı yalnız iyiliktir.**”³³¹

Kur’an’da bazen de (لما) manasında (إلا) edatlarının aynı cümlede birlikte bulunmaları ile te’kidi yer almaktadır. Örnekler:

Örnek-1: “(إن كل نفس لما عليها حافظ) **Mutlaka herkesin üzerinde bir koruyucu bulunmaktadır.**”³³²

³¹⁷ el-Fevâid fî şekli’l Kur’ân, s.114. (Bu isimde bir esere rastlayamadık.) (çev.)

³¹⁸ Meryem, 19/71.

³¹⁹ İsrâ, 17/58.

³²⁰ İsrâ, 17/44.

³²¹ Hicr, 15/21.

³²² İsrâ, 17/105.

³²³ Nahl, 16/77.

³²⁴ Hicr, 15/21.

³²⁵ Ra’d, 13/26.

³²⁶ Necm, 53/39.

³²⁷ Neml, 27/90.

³²⁸ Nahl, 16/35.

³²⁹ Ahkâf, 46/35.

³³⁰ Enbiyâ, 21/3.

³³¹ Rahmân, 55/60.

³³² Târik, 86/4.

Örnek-2: (وان كل لما جميع لدينا محضرون) “Onların hepsi de **mutlaka** toplanıp (hesap için) huzurumuza çıkarılacaklardır.”³³³ Bu görüş, (ما)nın şeddesiz ve mezid, (ان)in ise şeddeliden hafifletilip şeddesiz kılınması görüşüyle irtibatlıdır. “İnne”nin ismi mahzûf (düşürülmüş) olup aslı, (ان) şeklindedir. “Lam” ise, “lâmü'l-fârîka”dır.

Cumhurun okuyuşu, (ان)in şeddesiyedir. (ان) olumsuzluk içindir. (ما) ise, (لا) anlamındadır.

Örnek-: (ان كل ذلك لما متاع الحياة الدنيا) “Bütün bunlar **sadece** dünya hayatının geçimliğidir.”³³⁴ Bu âyette de, önceki âyette söylenenlerin aynısı söylenebilir. Her iki âyet hakkında da tefsir ve nahiv alimlerinin bir çok görüşü vardır.

XII- NORMALDE SONRA GELMESİ GEREKEN KELİMENİN TAKDİMİ (ÖNE GEÇMESİ) İLE TE’KİD.

Normalde sonra gelmesi gereken kelimenin takdîmi (öne geçmesi) ile te’kid, Kur’an-ı Kerim’de çeşitli şekillerde gelmiştir. Bu te’kid’in en yaygın olanı, mefûlün takdîmi veya mamûlün âmiline takdîmi şeklindedir.

A- Mefûlün takdîmi veya ma’mûlün âmiline takdîmi ile te’kid

Örnek-1: (فأما اليتيم فلا تقهر وأما السائل فلا تنهر وأما بنعمة ربك فحدث) “Öyleyse yetimi **sakin** ezme. El açıp isteyen de **sakin** azarlama. Ve **kesinlikle** Rabbinin nimetlerini minnet ve şükranla an.”³³⁵ Yani: (لا تقهر اليتيم), (لا تنهر السائل), (حدث بنعمة ربك) demektir.

Örnek-2: (وربك فكبر وثيابك فطهر والرجز فاهجر) “**Sadece** Rabbin büyük tanı. Elbiseni **mutlaka** temiz tut. Kötü şeyi **kesinlikle** terket.”³³⁶

B- Zamirin takdîmi ile te’kid

Örnek-1: (إياك نعبد وإياك نستعين) “**Yalnız** sana kulluk ederiz ve **yalnız** senden medet umarız.”³³⁷ Yani: (نعبدك) demektir.

Örnek-2: (بل إياه تدعون) “**Bilakis yalnız** Allah’a yalvarırsınız.”³³⁸

Örnek-3: (إن كنتم إياه تعبدون) “**Eğer gerçekten** Allah’a ibadet etmek istiyorsanız...”³³⁹ Zamirin takdîmi (öne geçmesi), tahsis ve te’kid ifade eder.

C- (كل) kelimesinin takdîmi ile te’kid

Kur’an âyetlerinde (كل) kelimesinin takdîm etmesi de çokçadır. Örnekler:

Örnek-1: (وكلا وعد الله الحسنى) “**Bununla beraber gerçekten** Allah hepsine de en güzel olanı vadetmiştir.”³⁴⁰

Örnek-2: (وكلا نقص عليك) “**Gerçekten** her haberi sana anlatıyoruz.”³⁴¹

Örnek-3: (إنا كل شيء خلقناه بقدر) “**Gerçekten** biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık.”³⁴²

Örnek-4: (وكلا آتيناها حكماً وعلماً) “**Gerçekten** biz onların her birine hüküm ve ilim verdik.”³⁴³

Örnek-5: (كلا نمد هؤلاء وهؤلاء من عطاء ربك) “**Hepsine, onlara da bunlara da mutlaka** Rabbinin ihsanından veririz.”³⁴⁴

Örnek-6: (وكل إنسان ألزمناه طائره) “**Muhakkak ki** her insanın amelini boynuna takmışızdır.”³⁴⁵

³³³ Yâsîn, 36/32.

³³⁴ Zuhruf, 43/35; bkz..Sibeveyh, Ebû Bişr Amr b. Osman b. Kanber, *el-Kitâb (Kitâbü Sibeveyh)* (thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn), Beyrut 1988, III, 152.

³³⁵ Duâ, 93/9-11.

³³⁶ Müddessir, 74 /3-5.

³³⁷ Fâtiha, 1/5.

³³⁸ En’âm, 6/41.

³³⁹ Fussilet, 41/37.

³⁴⁰ Hadîd, 57/10.

³⁴¹ Hûd, 11/120.

³⁴² Kamer, 54/49.

³⁴³ Enbiyâ, 21/79.

³⁴⁴ İsrâ, 17/20.

³⁴⁵ İsrâ, 17/13.

İştiğal de bir te'kid türüdür.

Örnek-1: (وكل شيء فصلناه تفصيلاً) "İşte biz, her şeyi açıkça anlattık."³⁴⁶

Yani: (فصلنا كل شيء) demektir.

Örnek-2: (جنات عدن يدخلونها) "(O sonuç) adn cennetleridir. **Mutlaka oraya gireceklerdir.**"³⁴⁷

D. Takdîm olunan (öne geçirilen) ma'mûl, bazen şibih cümle olur.

Örnek-1: (وإنهم لنا لغائظون) "Ve Şüphesiz onlar kesinlikle bize öfke duyuyorlar."³⁴⁸

Örnek-2: (إن ربهم بهم يومئذ لخبير) "Şüphesiz Rableri, o gün kendilerinin her halinden elbette haberdardır."³⁴⁹ Yani: (الخبير بهم) demektir.

E- (أنفس) kelimesinin mefûl olarak takdîmi ile te'kid

(أنفس) kelimesinin mefûl olarak takdîmi ile te'kid de çokçadır. Örnekler:

Örnek-1: (ولكن كانوا أنفسهم يظلمون) "Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı."³⁵⁰ Bu âyetin aynısı Kur'an'da çokça tekrar edilmektedir.

Örnek-2: (ولا يستطيعون لهم نصراً ولا أنفسهم ينصرون) "Halbuki (putlar) ne onlara bir yardım edebilirler ne de kendi kendilerine bir yardımları olur."³⁵¹

Örnek-3: (ولكن الناس أنفسهم يظلمون) "Fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler."³⁵² Yani: (يظلمون أنفسهم) demektir.

XIII- ZÂİD "BA" (ب) HARFİ İLE TE'KİD

"Ba" (ب) harfinin sözde ve özellikle de Kur'an'ı Kerim'de ziyade olarak bulunması çokçadır. Buradaki ziyadelik te'kid içindir. Kur'an'ı Kerim'de söze boş yere ziyade yapılmaz. "Ba" (ب) harfi ziyade olarak mübtedaya, habere, fâile, mef'ûle, (ليس)'nin ve Hicâzilere göre (ما)'nın haberine dahil olur. Kur'an'ı Kerim âyetlerinde "ba" (ب) harfinin ziyade olarak gelme şekilleri çeşitlidir.³⁵³

A- "Ba" (ب) harfinin ziyâde olarak (ما)'nın haberinde bulunması ile te'kid

Örnekler:

Örnek-1: (وما الله بغافل عما تعملون) "Allah yaptıklarınızdan kesinlikle gâfil değildir."³⁵⁴

Örnek-2: (وما أنا عليكم بحفيظ) "Ben üzerinize asla bir bekçi değilim."³⁵⁵

Örnek-3: (وما أنت عليهم بوكيل) "Sen onlar üzerinde asla bir vekil de değilsin."³⁵⁶

"Ba" (ب) harfinin ziyâde olarak gelme şekillerinden en yaygın olanı bu türüdür. Kur'an-ı Kerim'de elli'den fazla âyette geçmektedir.

B- "Ba" (ب) harfinin ziyâde olarak (ليس)'nin haberinde bulunması ile te'kid

Örnekler:

Örnek-1: (أليس هذا بالحق) "Bu kesin bir gerçek değil miymiş?"³⁵⁷

Örnek-2: (لست عليهم بمسيطر) "Sen onlar üzerinde asla bir zorlayıcı değilsin."³⁵⁸

Örnek-3: (ولستم بأخذية) "Siz onu asla almazsınız."³⁵⁹

³⁴⁶ İsrâ, 17/12.

³⁴⁷ Ra'd, 13/23.

³⁴⁸ Şuarâ, 26/55.

³⁴⁹ Âdiyât, 100/11.

³⁵⁰ Tevbe, 9/70.

³⁵¹ A'râf, 7/192.

³⁵² Yûnus, 10/44.

³⁵³ Bkz. İbn Ya'îş, Şerhü'l Mufassal, VIII, 23-24.

³⁵⁴ Bakara, 2/140, 149; Âl-i İmrân, 3/99.

³⁵⁵ En'âm, 6/104.

³⁵⁶ En'âm, 6/107; Şûrâ, 42/6.

³⁵⁷ Ahkâf, 46/34.

³⁵⁸ Gâşiyeh, 88/22.

³⁵⁹ Bakara, 2/267.

Örnek-4: (وَأَن لَّيْسَ لِلَّهِ إِبْرَاهِيمَ إِسْمٌ) “Yoksa Allah kullarına **asla** zulmetmez.”³⁶⁰

(ليس)’nin haberinde “ba” harfi ziyâde olarak yirmiden fazla âyette zikredilmektedir.

C- “Ba” (ب) harfinin ziyâde olarak (لا)’nın haberinde bulunması ile te’kid

“Ba” (ب) harfi, (لا)’nın haberinde de bazen ziyâde olarak te’kid için bulunmaktadır.

Örnek: (وما هو بقول شاعر قليلاً ما تؤمنون ولا بقول كاهن قليلاً ما تذكرون) “Ve O, **kesinlikle** bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz. Ve O, **kesinlikle** bir kahin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz.”³⁶¹ Bazı alimler (لا)’nın marifinin başında bulunmasını caiz görürler.³⁶²

D- “Ba” (ب) harfinin ziyâde olarak (كفى)’dan sonra gelmesi ile te’kid

“Ba” (ب) harfinin ziyâde olarak (كفى)’dan sonra gelmesi çokçadır.

Örnekler:

Örnek-1: (كفى بنفسك اليوم عليك حسبياً) “**Gerçekten** bugün sana hesap sorucu olarak nefsin yeter.”³⁶³

Örnek-2: (وكفى بربك بذنوب عباده خبيراً بصيراً) “Kullarının günahlarını bilen ve gören olarak **gerçekten** Rabbin sana yeter.”³⁶⁴

Örnek-3: (قل كفى بالله شهيداً بيني وبينكم) “De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak **gerçekten** Allah yeter.”³⁶⁵

Örnek-4: (وكفى بربك وكيلًا) “(Onları) koruyucu olarak **gerçekten** Rabbin yeter.”³⁶⁶

Örnek-5: (وكفى به بذنوب عباده خبيراً) “Kullarının günahlarından hakkıyla haberdar olarak **gerçekten** O sana yeter.”³⁶⁷

Örnek-6: (وتوكل على الله وكفى بالله وكيلًا) “Allah’a güven. Vekil olarak **gerçekten** sana Allah yeter.”³⁶⁸ Yani: (كفى الله) demektir.

Örnek-7: (وكفى بنا حاسبين) “Hesap görücü olarak biz **gerçekten** yeteriz.”³⁶⁹ Yani: (كفينا)

“Ba” (ب) harfi bazen muzâriden sonra da ziyâde olarak gelir.

Örnek: (أولم يكف بربك أنه على كل شيء شهيد) “Rabbinin **gerçekten** her şeye şahit olması onlara yetmez mi?”³⁷⁰

E- “Ba” (ب) harfi mef’ûl ile birlikte de ziyâde olarak gelir.

Örnekler:

Örnek-1: (ولا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة) “Kendinizi **asla** tehlikeye atmayın.”³⁷¹ (ولا تلقوا بأيديكم) demektir.

Örnek-2: (وهزي إليك بجدع النخلة) “Hurma dalını kendine doğru **iyice** silkele!”³⁷² Yani: (وهزي جدع)

“Ba”, (ب) bazen şu âyetteki gibi zâide olur: (تنتبت بالدهن) “(Bu ağaç) **iyice** yağ verir.”³⁷³ Yani: (تنتبت الدهن)³⁷⁴

F-“Ba” (ب) harfi, taaccüp fillinin fâilinde de ziyâde olarak gelir.

³⁶⁰ Âl-i İmrân, 3/182; Hac, 22/10.
³⁶¹ Hâkka, 69/41-42.
³⁶² İbn Akil, Şerhü İbn Akil, I, 270.
³⁶³ İsrâ, 17/14.
³⁶⁴ İsrâ, 17/17.
³⁶⁵ İsrâ, 17/96 ve Ra’d, 13/43.
³⁶⁶ İsrâ, 17/65.
³⁶⁷ Furkân, 25/58.
³⁶⁸ Ahzâb, 33/3 ve 48.
³⁶⁹ Enbiyâ, 21/47.
³⁷⁰ Fussilet, 41/53.
³⁷¹ Bakara, 2/195.
³⁷² Meryem, 19/25.
³⁷³ Mü’minûn, 23/20.
³⁷⁴ Bkz. İbn Ya’îş, Şerhü’l Mufassal, VIII, 23-25.

Örnekler:

Örnek-1: (أسمع بهم وأبصر) “(Onlar bize gelecekleri gün) **Neler işitecekler, neler görecekler.**”³⁷⁵

Örnek-2: (أبصر به وأسمع) “O ne güzel görür, O ne güzel işitir.”³⁷⁶

XIV-ZÂİD “MÂ” (مَا) İLE TE’KİD

Cümlede “mâ” (ما)’nın te’kid için zâid olarak gelmesi çokçadır. Kur’an-ı Kerim âyetlerinde zâid olarak gelmesi çeşitli şekillerdedir.

A -“Mâ” (ما)’nın “inne” (إن)’den sonra zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), “inne” (إن) den sonra zâid olarak gelerek “inne”nin amel etmesini engeller ve bulunduğu sözdeki te’kidi artırır. Örnekler:

Örnek-1: (قل إنما العلم عند الله وإنما أنا نذير مبين) “De ki: O bilgi, **ancak Allah’a mahsustur. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım.**”³⁷⁷

Örnek-2: (فإنما على رسولنا البلاغ المبين) “Elçimize düşen **sadece apaçık bir duyurmudur.**”³⁷⁸ “innemâ” (إنما) tabiri, kasr (sınırlama) ve te’kid manası taşımaktadır. Bu âyetin benzerleri çoktur.

B -“Mâ” (ما)’nın şart için olan “in” (إن)’den sonra ona idğam edilmiş bir şekilde zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), şart için olan “in” (إن)’den sonra ona idğam edilmiş bir şekilde “immâ” (إمّا) zâid olarak gelir. Örnekler:

Örnek-1: (وإنما تعرضن عنهم) “Eğer onlardan **tamamen yüz çevirecek olursan...**”³⁷⁹

Örnek-2: (فإنما يأتيكم مني هدى) “**Muhakkak ki** eğer benden size bir hidâyet gelir de...”³⁸⁰

Örnek-3: (وإنما ترين من البشر أحداً) “Eğer **gerçekten** insanlardan birini görürsen...”³⁸¹

Örnek-4: (قل رب إما تريني ما يوعدون) “**Deki: Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi bana mutlaka göstereceksen...**”³⁸²

Örnek-5: (يا بني آدم إما يأتيكم رسل منكم) “**Ey Adem oğulları! Muhakkak ki** Size her ne zaman kendi içinizden peygamberler gelir de...”³⁸³

Örnek-6: (وإنما ينسبك الشيطان فلا تقعد بعد الذكرى مع القوم الظالمين) “Eğer **gerçekten şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra artık o zalimler topluluğu ile oturma.**”³⁸⁴

C -“Mâ” (ما)’nın “izâ” (إذا)’dan sonra zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), “izâ” (إذا)’dan sonra da zâid olarak gelir. Örnekler:

Örnek-1: (حتى إذا ما جاءوها شهد عليهم سمعهم وأبصارهم وجلودهم بما كانوا يعملون) “**Muhakkak ki** onlar cehenneme vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler.”³⁸⁵

Örnek-2: (وإذا ما أنزلت سورة) “**Muhakkak ki** bir sûre indirildiği zaman...”³⁸⁶ Yani: (إذا أنزلت)

D-“Mâ” (ما)’nın (قليل) kelimesinden sonra zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), (قليل) kelimesinden sonra da zâid olarak gelir. Örnekler:

³⁷⁵ Meryem, 19/38.

³⁷⁶ Kehf, 18/26.

³⁷⁷ Mülk, 67/26.

³⁷⁸ Tegâbün, 64/12.

³⁷⁹ İsrâ, 17/28.

³⁸⁰ Bakara, 2/38.

³⁸¹ Meryem, 19/26.

³⁸² Mü’minûn, 23/93.

³⁸³ A’râf, 7/35.

³⁸⁴ En’âm, 6/68.

³⁸⁵ Fussilet, 41/20.

³⁸⁶ Tevbe, 9/124.

Örnek-1: (وما هو بقول شاعر قليلاً ما تؤمنون ولا بقول كاهن قليلاً ما تذكرون) “Ve o, kesinlikle bir şâir sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz. Ve O, kesinlikle bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz.”³⁸⁷

Örnek-2: (قليلاً ما تتذكرون) “Ne kadar az düşünüyorsunuz.”³⁸⁸ Bazı alimler “mâ” (ما) ’nın mastar olduğu görüşündedirler.

E-“Mâ” (ما) ’nın “min” (من), “an” (عن) ve “ba” (ب) harf-i cerlerinden sonra zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), “min” (من), “an” (عن) ve “ba” (ب) harf-i cerlerinden sonra da zâid olarak gelir. Örnekler:

Örnek-1: (فيما رحمة من الله لنت لهم) “Demek **sırf** Allah’tan bir rahmet iledir ki sen onlara yumuşak davrandın.”³⁸⁹

Örnek-2: (فيما نقضهم ميثاقهم) “**Sırf** verdikleri sağlam sözden dönmeleri sebebiyle...”³⁹⁰

Örnek-3: (مما خطيأتهم أغرقوا) “Bunlar işledikleri **bir çok** günahları yüzünden suda boğuldular.”³⁹¹

Örnek-4: (عما قليل ليصبحن نادمين) “**Pek** yakında onlar mutlaka pişman olacaklardır.”³⁹²

F-“Mâ” (ما) ’nın (أي) den sonra zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), (أي) den sonra da zâid olarak gelir. Örnekler:

Örnek-1: (أياً ما تدعوا فله الأسماء الحسنى) “**Şüphesiz** hangisi ile dua ederseniz edin, nihâyet en güzel isimler O’na hastr.”³⁹³

Örnek-2: (أيما الأجلين قضيت فلا عدوان عليّ) “**Muhakkak ki** bu iki sürenin herhangisini doldurursam, demek ki bana karşı husumet yok.”³⁹⁴

G-“Mâ” (ما) ’nın (أين) den sonra zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), (أين) den sonra da zâid olarak gelir.

Örnek: (أين ما تكونوا يدرككم الموت) “**Her** nerede olursanız olun ölüm size ulaşır.”³⁹⁵

H-“Mâ” (ما) ’nın (مثلاً) kelimesinden sonra zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), (مثلاً) kelimesinden sonra da zâid olarak gelir.

Örnek: (إن الله لا يستحي أن يضرب مثلاً ما بعوضة فما فوقها) “**Şüphesiz ki** Allah sivrisineği ve ondan daha ötesi bir varlığı **da** örnek vermekten çekinmez.”³⁹⁶

I-“Mâ” (ما) ’nın (مثل) kelimesinden sonra zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Mâ” (ما), (مثل) kelimesinden sonra da zâid olarak gelir.

Örnek: (مثل ما أنكم تتطقون) “**Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki o size vadolunan şeyler, sizin konuşma (kabiliyetinizde) nızda olduğu gibi kesin gerçektir.**” Yani, “مثل نطقكم”. “Buradaki “mâ” (ما), mevsûle değildir. Şâyet öyle olmuş olsaydı, (إن) ’nin hemzesi kesre olurdu.”

XV- ZÂİD “LÂ” (لا) İLE TE’KİD

A- Zâid (لا) “lâ” ’nın (أقسم) fiili ile birlikte te’kid edici olarak gelmesi

Yedi âyette “lâ” (لا), (أقسم) fiili ile birlikte gelmiştir. Bu âyetlerin tamamı mekkîdir. Benzeri bir durum medenî âyetlerde söz konusu değildir. Arapların böyle bir üslupla yemin etmesi nâdirdir. Örnekler:

Örnek-1: (لا أقسم بيوم القيامة ولا أقسم بالنفس اللوامة) “**Kıyamet gününe yemin ederim. Kendini kınayan nefse de yemin ederim.**”³⁹⁸

³⁸⁷ Hâkka, 69/41-42.

³⁸⁸ Gâfir, 40/58.

³⁸⁹ Âl-i İmrân, 3/159.

³⁹⁰ Nisâ, 4/155.

³⁹¹ Nûh, 71/25.

³⁹² Mü’minûn, 23/40.

³⁹³ İsrâ, 17/110.

³⁹⁴ Kasas, 28/28.

³⁹⁵ Nisâ, 4/78.

³⁹⁶ Bakara, 2/26.

³⁹⁷ Zâriyât, 51/23.

³⁹⁸ Kıyâmet, 75/1-2.

Örnek-2: (لا أقسم بهذا البلد) **"Bu beldeye yemin ederim."**³⁹⁹

Nahivci ve tefsircilerin tercih edilen görüşüne göre "lâ uksimu" ifadesinin başındaki "lâ" zâid olup te'kid içindir. Buna göre anlam; ("yemin etmem"değil) "yemin ederim ki"dir. Çünkü bu ifâdeden önce, "lâ" (لا) ile reddedilecek bir söz geçmemiştir. Nitekim bazı nahivci ve tefsirciler bu şekilde yorumlamışlardır.

Zâid "lâ" (لا), te'kid edici olarak ve kasekle birlikte tek bir medenî âyette gelmiştir. Ancak birlikte geldiği kelime, (أقسم) fiili değildir.

Örnek: (فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم) **"Rabbine kasekle ederim ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem yapıp tam teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar."**⁴⁰⁰ Takdiri: (وربك لا يؤمنون) şeklindedir. Bu konuda belirtilen görüşlerin dışında alimlerin başka görüşleri de vardır.⁴⁰¹ Doğrusunu Allah bilir.

B-Zâid (لا) "lâ"nın diğer çeşitli şekillerde te'kid edici olarak gelmesi

Zâid (لا) "lâ" te'kid edici olarak diğer çeşitli şekillerde de gelmiştir.

Örnekler:

Örnek-1: (وحرام على قرية أهلكناها أنهم لا يرجعون) **"Helak ettiğimiz bir memleket (ahalisinin) hakikaten (dünyaya) dönmeleri imkansızdır."**⁴⁰² Takdir: (والله أعلم أنهم يرجعون)

Örnek-2: (لئلا يعلم أهل الكتاب) **"Böylece ehl-i kitap kesin olarak bilsin ki..."**⁴⁰³ Yani: (ليعلم)

Zâid (لا) "lâ", en çok atıf harfi ile birlikte gelir. Örnekler:

Örnek-1: (وما يستوي الأعمى والبصير والذين آمنوا وعملوا الصالحات ولا المسيء) **"Körle gören, müsavi olmaz. İnanıp iyi amellerde bulunanlarla kötülük yapan asla bir değildir."**⁴⁰⁴ Yani: (والمسيئ) demektir.

Örnek-2: (وما يستوي الأعمى والبصير ولا الظلمات ولا النور ولا الظل ولا الحرور وما (يستوي الأحياء ولا الأموات) **"Şüphesiz körle gören, karanlıkla aydınlık, gölge ile sıcak bir olmaz. Yine şüphe yok ki dirilerle ölümler de bir olmaz."**⁴⁰⁵ Her üç yerde de (لا) nin zâid olarak gelmesi te'kid içindir.

Örnek-3: (لم يكن الله ليغفر لهم ولا ليهديهم) **"(Onları) Allah bağışlayacak ve asla doğru yola iletecek de değildir."**⁴⁰⁶ Yani: (ويهديهم)

Örnek-4: (ولا تستوي الحسنة ولا السيئة) **"İyilikle kötülük asla bir olmaz."**⁴⁰⁷ Yani: (والسيئة)

XVI-ZÂİD "MİN" (من) İLE TE'KİD

A- Zâid "min" (من) nin, nefiy, nehiy veya istifham edatları ile birlikte te'kidi

Genellikle zâid "min" (من), nefiy, nehiy veya istifham edatları ile birlikte geçmektedir. Cer ettiği kelime nekre olur. "Min" (من), çoğunlukla fâil, mef'ul ve mübteda'nın başına zâid olarak gelir. Örnekler:

Örnek-1: (ما جاءنا من بشير) **"Bize hiç bir müjdeleyici gelmedi."**⁴⁰⁸ Yani: (بشير) demektir.

³⁹⁹ Beled, 90/1; bkz. Vâkıa, 56/75; Hâkka, 69/38; Meâric, 70/40; İnşikâk, 84/16 ve Tekvîr, 81/15.

⁴⁰⁰ Nisâ, 4/65.

⁴⁰¹ bkz. Ebû Hayyân, Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf el-Endelûsî; *el-Bahru'l-muħit*, Beyrut 1992, III, 694-95; Enbârî, Ebu'l-Berekât Kemâleddin Abdurrahman b. Muhammed b. el-Enbârî en-Nahvî, *Garîbû'r-râbi'l-Kur'ân* (thk. Tâhâ Abdülhamîd Tâhâ), Mısır 1980, I, 258; İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverdi, *Te'vilü müşkili'l-Kur'ân* (thk.Seyyid Ahmed Sakar), Beyrut 1981, s. 243-248.

⁴⁰² Enbiyâ, 21/95.

⁴⁰³ Hadîd, 57/29.

⁴⁰⁴ Gâfir, 40/58.

⁴⁰⁵ Fâtır, 35/19-20.

⁴⁰⁶ Nisâ, 4/168.

⁴⁰⁷ Fussilet, 41/34.

⁴⁰⁸ Mâide, 5/19; bkz. İbn Hişâm, Abdullah b. Yusuf el-Ensârî, *Evezahu'l mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, Beyrut 1979. II, 84.

Örnek-2: (فما منكم من أحد عنه حاجزين) **“Hiç** biriniz buna mani de olamazdınız.”⁴⁰⁹

Örnek-3: (أولم يتفكروا ما بصاحبكم من جنة) **“Düşünmediler mi ki, arkadaşlarında asla delilik yoktur.”**⁴¹⁰

Örnek-4: (وما لكم من دون الله من أولياء) **“Sizin Allah’tan başka velileriniz de yoktur.”**⁴¹¹

Örnek-5: (ما لك من الله من ولي ولا واق) **“Sana Allah’tan ne hiç bir velî vardır, ne de hiç bir koruyucu”**⁴¹²

Örnek-6: (وما كان لهم من الله من واق) **“Onları Allah’tan (azabından) koruyacak hiç kimse de olmadı.”**⁴¹³

Genellikle “min” (من) in zâid olarak gelmesi bu şekildedir. Benzer örnekler Kur’an-ı Kerim’de çoktur. Örnekler:

Örnek-1: (هل من خالق غير الله يرزقكم) **“Allah’tan başka size rızık verecek başka bir yaratıcı var mı?”**⁴¹⁴ Yani: (هل خالق غير الله)

Örnek-2: (هل من مزيد) **“O gün Cehenneme, “Doldun mu?” deriz. O da “Daha da var mı” der.”**⁴¹⁵

B- “Min” (من) nin, zâid olarak başka şekillerdeki te’kidi

Zâid “min” (من) başka şekillerde de (te’kid edici olarak) gelmektedir.

Örnekler:

Örnek-1: (فكلوا مما أمسكن عليكم) **“Gerçekten sizin için yakaladıklarından yiyin.”**⁴¹⁶ Yani: (ما أمسكن عليكم)

Örnek-2: (ويكفر عنكم من سيئاتكم) **“Gerçekten Allah bu sebeple günahlarınızı örter.”**⁴¹⁷ Yani: (سيئاتكم)

Örnek-3: (يغفر لكم من ذنوبكم) **“Gerçekten günahlarınızı bağışlasın.”**⁴¹⁸

Burada “min” (من) zâiddir. Çünkü müslüman olma, önceki günahların bağışlanmasına sebep olur. Buradaki “min” (من), kulların haklarını ortaya çıkardığından teb’iz için de olabilir. Doğrusunu Allah bilir. Benzeri bir âyet Sâf sûresinde geçmektedir. Ancak orada “min” (من) zikredilmemiştir. (يغفر لكم ذنوبكم) **“O, sizin günahlarınızı bağışlar.”**⁴¹⁹

Örnek-4: (ولقد أرسلنا إلى أمم من قبلك) **“Andolsun ki gerçekten senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik.”**⁴²⁰

Örnek-5: (وينزل من السماء من جبال فيها من برد) **“Gerçekten O, gökten, oradaki dağ (gibi bulut) lardan dolu indirir.”**⁴²¹

Örnek-6: (كم تركوا من جنات) **“Onlar geride nice bahçeler bırakmışlardı.”**⁴²²

XVII- ZÂİD “LAM” (ل) İLE TE’KİD

A- “Lam” (ل) in âmili zayıf olan mef’ulün başına zâid olarak gelmesi ile te’kid

“Lam” (ل), bazen âmili zayıf olan mef’ulün başına zâid olarak gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (إن كنتم للرؤيا تعبرون) **“Eğer siz gerçekten rüya yorumluyorsanız...”**⁴²³

⁴⁰⁹ Hâkka, 69/47.

⁴¹⁰ A’raf, 7/184.

⁴¹¹ Hûd, 11/113.

⁴¹² Ra’d, 13/37.

⁴¹³ Ğâfir, 40/21.

⁴¹⁴ Fâtır, 35/3.

⁴¹⁵ Kâf, 50/30.

⁴¹⁶ Mâide, 5/4; İbn Ya’îş Şerhü’l Mufasssal, VIII, 13.

⁴¹⁷ Bakara, 2/271.

⁴¹⁸ Nûh, 71/4.

⁴¹⁹ Saf, 61/12.

⁴²⁰ En’âm, 6/42.

⁴²¹ Nûr, 24/43.

⁴²² Duhân, 44/25.

⁴²³ Yûsuf, 12/43.

Örnek-2: (للذين هم لربهم يرهبون) **"Sırf Rablerinden korkanlar için..."**⁴²⁴

B- "Lam" (ل)'in ism-i mevsûl ile birlikte zâid olarak gelmesi ile te'kid

"Lam" (ل)'in ism-i mevsûl ile birlikte zâid olarak gelmesi de çokçadır.

Örnekler:

Örnek-1: (فعال لما يريد) **"Dilediği şeyleri mutlaka yapandır."**⁴²⁵ Yani: (فعال الذي يريد)

Örnek-2: (مصدقاً لما بين يديه) **"Gerçekten önündekileri bir musaddık olmak üzere,"**⁴²⁶

Örnek-3: (يدعو لمن ضره أقرب من نفعه) **"Gerçekten O, zararı faydasından daha (akla) yakın olan bir varlığa yalvarır."**⁴²⁷

C- "Lam" (ل)'in Lafzatullah ile birlikte de zâid olarak gelmesi

"Lam" (ل), Lafzatullah ile birlikte de zâid olarak gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (يسبح الله) **"Şüphesiz Allah tesbih olunur."**⁴²⁸ Yani: (يسبح الله) demektir.

Örnek-2: (سبح الله) **"Şüphesiz Allah tesbih olunmaktadır."**⁴²⁹ Yani: (سبح الله) demektir.

XVIII-TEHVİL (KORKUTMA) İLE TE'KİD

A-Kur'anda tehvîlin yer alması

Kur'an-ı Kerim'in bir çok âyetinde tehvîl bulunmaktadır. Bundan murad, Allah'ın azabından korkutup, çekindirmedir. Örnekler:

Örnek-1: (كلا لينبذن في الحطمة وما أدراك ما الحطمة) **"Hayır! Andolsun ki o Hutame'ye atılacaktır. Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?"**⁴³⁰

Örnek-2: (وأصحاب الشمال ما أصحاب الشمال) **"Amel defterleri sol tarafından verilenler; ne yazık onlara!"**⁴³¹

Örnek-3: (وأصحاب المشأمة ما أصحاب المشأمة) **"Amel defterleri sol tarafından verilenler; ne bahtsızlardır onlar!"**⁴³²

B-Tehvîlin özendirmek için olması

Tehvîl bazen özendirmek içindir Örnekler:

Örnek-1: (إنا أنزلناه في ليلة القدر وما أدراك ما ليلة القدر) **"Biz onu kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?"**⁴³³

Örnek-2: (وأصحاب اليمين ما أصحاب اليمين) **"Sağdakiler (amel defterleri sağ tarafından verilenler); ne mutlu o sağdakilere!"**⁴³⁴

Örnek-3: (وأصحاب الميمنة ما أصحاب الميمنة) **"Sağdakiler (amel defterleri sağ tarafından verilenler); ne mutlu o sağdakilere!"**⁴³⁵

C-Tehvîlin yüceltip büyülemek için olması

Tehvîl bazen yüceltip büyülemek içindir. Örnekler:

Örnek-1: (القارعة ما القارعة وما أدراك ما القارعة) **"Felaket kapısını çalacak olan? Nedir o Felaket kapısını çalacak olan?"**⁴³⁶

Örnek-2: (الحاقة ما الحاقة وما أدراك ما الحاقة) **"Gerçekleşecek olan; (evet) nedir o gerçekleşecek olan?"**⁴³⁷

Örnek-3: (والسما والطارق وما أدراك ما الطارق) **"Gökyüzüne ve târik'a (sabah yıldızına) yemin ederim. Tarık'ın ne olduğunu nereden bileceksin."**⁴³⁸

⁴²⁴ A'râf, 7/154; bkz. İbn Akîl, Şerhü İbn Akîl, II, 17.

⁴²⁵ Burûc, 85/16.

⁴²⁶ Âl-i İmrân, 3/3.

⁴²⁷ Hac, 22/13.

⁴²⁸ Cuma, 62/1; Bkz. Suyûtî, Celaleddin; Mahallî, Celaleddin; Tefsîrû'l Celaleyn, s.458.

⁴²⁹ Saf, 61/1; Haşr, 59/1; Hadîd, 57/1.

⁴³⁰ Hümeze, 104/4-5.

⁴³¹ Vâkıa, 56/41.

⁴³² Vâkıa, 56/9.

⁴³³ Kadr, 97/1-2.

⁴³⁴ Vâkıa, 56/27.

⁴³⁵ Vâkıa, 56/8.

⁴³⁶ Kâria, 101/1-2.

⁴³⁷ Hakka, 69/1-2.

Örnek-4: (فلا اقتحم العقبة وما أدريك ما العقبة) “*Fakat o sarp yokuşu aşamadı. O sarp yokuş nedir bilir misin?*”⁴³⁹

Örnek-5: (اليوم الفصل وما أدراك ما يوم الفصل) “*Ayırım gününe. Ayırım gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin!*”⁴⁴⁰

Bu âyetlerde korkutma ve çekindirmeye de işaret edilmektedir. Bütün bu zikredilen âyetlerdeki “mâ” (ما) tehvîl (korkutma) ifade eder.

XIX- ZARF İLE TE’KİD

A- Ebedilik ifade eden (أبداً) zarfı ile te’kid.

“el-Ebed” (أبداً) kelimesi, zamanı sürekli olan, ezeli, kadim anlamına gelmektedir. “et-Te’bîd” (التأبید) kelimesi ise, “sonsuz dek kalma” demektir.⁴⁴¹ “Ebed” (أبداً) kelimesi Kur’an âyetlerinde genellikle kendi manasında yani “sonsuz dek kalma” anlamındadır. Sanki o, kendinden önce zikredilen manayı tekrar etmektedir.

Örnek: (خالدين فيها أبداً) “*İçinde ebedi kalmak üzere...*”⁴⁴² “Hulûd” ile “te’bîd” aynı anlamdadır. Bu âyet Kur’an-ı Kerim’in çeşitli yerlerinde geçmektedir.

“el-Ebed” (الأبد) kelimesi, yine bu anlama yakın bir şekilde geçmekte olup, taşınmış olduğu te’bîd anlamının yanında cümlenin içeriğinin de te’kidine işaret etmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (ولا نطيع فيكم أحداً أبداً) “*Sizin hakkınızda asla kimseye uymayız.*”⁴⁴³

Örnek-2: (وما أظن أن تبيد هذه أبداً) “*Bunun hiçbir zaman yok olacağını sanmam.*”⁴⁴⁴

Örnek-3: (وبدا بيننا وبينكم العداوة والبغضاء أبداً) “*Bizimle sizin aranızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirlemiştir.*”⁴⁴⁵

Örnek-4: (بل ظننتم أن لن ينقلب الرسول والمؤمنون إلى أهلهم أبداً) “*Aslında siz Peygamberin ve müminlerin ailelerine asla bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız.*”⁴⁴⁶

Örnek-5: (ولا تصل على أحد منهم مات أبداً ولا تقم على قبره) “*Onlardan ölmüş olanların hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma.*”⁴⁴⁷

B- “Leylen” (ليلاً) kelimesi ile te’kid

(سبحان الذي أسرى بعبده ليلاً) “*Bir gece kulunu götürün (geceleyin yürüten) Allah noksan sıfatlardan münezzehtir.*”⁴⁴⁸ âyetinde de te’kid görülmektedir. Çünkü “isrâ” kelimesi zaten sadece gece olan bir yürüyüş anlamındadır.

XX- “LEN” (لن) İLE TE’KİD

“Len” (لن) edatı, “lâ” (لا) nın ifade etmiş olduğu geleceği olumsuz kılmayı te’kid etmektedir. Arap şöyle der: (لا أبرح اليوم مكاني) “*Bu gün yerimi terk etmeyeceğim.*” Bunu te’kid edip pekiştirmek istendiğinde şöyle dersin: (لن أبرح) “*Bu gün yerimi asla terk etmeyeceğim.*” “Len” (لن) edatı, bu anlamıyla Kur’an’da geçmektedir. Örnekler:

Örnek-1: (فلن أبرح الأرض حتى يأذن لي أبي) “*Babam bana izin verinceye kadar asla ayrılmayacağım.*”⁴⁴⁹

Örnek-2: (ولن يتمنوه أبداً بما قدمت أيديهم) “*Ama onlar önceden yaptıklarından dolayı ölümü asla temenni etmezler.*”⁴⁵⁰

⁴³⁸ Tânk, 86/1-2.

⁴³⁹ Beled, 90/11.

⁴⁴⁰ Mürselât, 77/13-14.

⁴⁴¹ Bkz. Firûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-muhît*, s.337. “أيد” (e-b-d) maddesi.

⁴⁴² Beyyine, 98/8; Tegâbün, 64/9; Talâk, 65/11.

⁴⁴³ Haşr, 59/11.

⁴⁴⁴ Kehf, 18/35.

⁴⁴⁵ Mümtehine, 60/4.

⁴⁴⁶ Fetih, 48/12.

⁴⁴⁷ Tevbe, 9/84.

⁴⁴⁸ İsrâ, 17/1.

⁴⁴⁹ Yûsuf, 12/80.

⁴⁵⁰ Bakara, 2/95.

Örnek-3: (ولن ترضى عنك اليهود ولا النصارى حتى تتبع ملتهم) *"Dinlerine uymadıkça Yahudiler ve Hıristiyanlar asla senden razı olmayacaklar."*⁴⁵¹

XXI- ZÂİD "EN" (ان) İLE TE'KİD

"En" (ان)'in "lemmâ" (لما)'dan sonra zâid olarak gelmesi de çokçadır.

Örnekler:

Örnek-1: (فلما أن جاء البشير ألقاه على وجهه) *"Gerçekten Müjdecî gelip gömleği Yakub'un yüzüne koyunca..."*⁴⁵²

Örnek-2: (فلما أن أراد أن يبطش بالذي هو عدو لهما) *"Gerçekten Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince..."*⁴⁵³

XXII- ZÂİD "FE" (ف) İLE TE'KİD

Örnek: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: (قل إن الموت الذي تقرون منه فاته) (ملاقبكم) *"De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm muhakkak kesinlikle sizi bulacaktır."*⁴⁵⁴

XXIII- ZÂİD "KEF" (ك) İLE TE'KİD

Örnek: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: (ليس كمثل شيء وهو السميع البصير) (ليس كمثل شيء) *"O'nun benzeri hiç şey yoktur. O işitendir, görendir."*⁴⁵⁵ Yani: (ليس كمثل شيء) Burada "kef" harfi zâiddir. Çünkü Allah için bir benzer söz konusu değildir.

XXIV- ZÂİD "KÂNE" (كان) İLE TE'KİD

Örnekler:

Örnek-1: (إن كان كبير عليكم مقامي) *"Eğer gerçekten benim (aranızda) durmam size ağır geldi ise..."*⁴⁵⁶

Örnek-2: (إن في ذلك لآية وما كان أكثرهم مؤمنين) *"Şüphesiz bunlarda bir nişane vardır; ama gerçekten çoğu iman etmezler."*⁴⁵⁷

Örnek-3: (ولقد كانوا عاهدوا الله من قبل) *"Andolsun ki gerçekten daha önce onlar Allah'a kesin söz vermişlerdi."*⁴⁵⁸

Örnek- 4: (إن كان كبير عليك إعراضهم) *"Eğer gerçekten onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise..."*⁴⁵⁹

"Kâne" (كان)'nin düşürülmesi ile de bu âyetlerde anlam doğru olur. "Kâne" (كان), geçen âyetlerde sadece anlamı kuvvetlendirmek ve te'kid için zikredilmiştir. Mâzî fiille gelmesi te'kide en yakın olduğu durumdur.

XXV- "VEY KEENNE" (ويكئنه) İLE TE'KİD

Bu lafız Kasas suresinde iki kez zikredilmiştir. Alimlerin bu kelime ile ilgili çeşitli görüşleri vardır. Bu lafız şu âyette geçmektedir:

ويكأن الله يبسط الرزق لمن يشاء من عباده ويقدر لولا أن من الله علينا لخسف بنا ويكأنه لا يفلح (الكافرون) *"Şüphesiz yok ki Allah rızkı, kullarından dilediğine bol veriyor, dilediğine de az veriyor. Şâyet Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Gerçekten kâfirler iflah olmazmış!"*⁴⁶⁰

Sibeveyh (180/796), onun, "e'cebü" (أعجب) manasında muzâri anlamında isim fiil olan "vey" (وي) ile, fiile benzeyen harflerden olan "keenne" (كئنه) den mürekkep olduğu görüşündedir. Ancak o, burada teşbih anlamını değil de, bilakis, "inne" (إن) gibi te'kid anlamını ifade etmektedir. Bu durumda takdir: (وي إنّه لا يفلح الكافرون) şeklindedir. Bazı alimler ise, onun muzâri anlamında isim fiil olan - muhatab kefli- "veyke" (ويكئ) ile fiile benzeyen harflerden olan "enne" (إن)'den mürekkep olduğu görüşündedir. (إن)'nin hemzesi ise isim fiilin mamulü veya mahzûf bir fiilin ya da mahzûf bir "lam"ın mamulü olduğu için fetha ile harekelenmiştir. Bu durumda takdir şöyledir: (أعجب أنه لا يفلح)

⁴⁵¹ Bakara, 2/120.

⁴⁵² Yûsuf, 12/96.

⁴⁵³ Kasas, 28/19.

⁴⁵⁴ Cuma, 62/8.

⁴⁵⁵ Şûrâ, 42/11.

⁴⁵⁶ Yûnus, 10/71.

⁴⁵⁷ Şuarâ, 26/8.

⁴⁵⁸ Ahzâb, 33/15.

⁴⁵⁹ En'âm, 6/35.

⁴⁶⁰ Kasas, 28/82.

şeklinde. Bu, *Ferrâ* (207/822)'nin görüşüdür. Ya da o, (أعجب) anlamında muzâri manalı isim fiili olup tek bir kelimedir. Her ne kadar farklı yorumlar olursa olsun, görüşler onun te'kid üsluplarından birisi olduğu etrafında toplanmaktadır. Te'kidi güçlendirmek için "lam" ve diğer harflerin "inne" (إن) ile bir araya geldikleri gibi her halde "vey" (وي) ile "kef" (ك), cümlenin içeriğinin te'kidini artırmak için "enne" (أن) ile bir araya gelmiştir. Doğrusunu Allah bilir. (إن الصدق لنجاة) "**Muhakkak** doğruluk kurtuluştur" denildiği gibi, (إن الصدق لهدى) "**Muhakkak** doğruluk elbette kurtuluştur.", (إن الصدق لهو نجاة) "**Muhakkak** doğruluk, işte kurtuluş odur.", (والله إن الصدق لهو نجاة) "**Allah'a yemin olsun ki muhakkak** doğruluk işte kurtuluştur." Te'kid aslında ilk cümlede meydana gelmiştir. Ancak diğerleri eklenince te'kidin gücü artmıştır.

XXVI- İŞARET ZAMİRİ İLE TE'KİD

İşaret zamiri ile de te'kid olur. Örnekler:

Örnek-1: (ها أنتم هؤلاء تدعون) "**İşte sizler şunlarsınız: Allah yolunda infak etmeğe davet olunuyorsunuz.**"⁴⁶¹

Örnek-2: (وأوحينا إليه لتتبننهم بأمرهم هذا) "Andolsun ki sen onlara, **bu** işlerini haber vereceksin, diye vahyettik."⁴⁶²

XXVII- BEDEL İLE TE'KİD

Bedel, biraz sığata, biraz da te'kide benzerlik içermesi dolayısıyla iki türlü benzeş arasında. Tek'ide en yakın bedelin misali şu ayetlerdir:

Örnek-1: (اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين أنعمت عليهم) "**Bizi dosdoğru yola ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna,**"⁴⁶⁴ Buradaki ilk "sırat" kelimesi, "lam" ile marife, ikinci "sırat" kelimesi ise izafetle marifedir. Böylece muzaf olan "sırat" kelimesi te'kid maksadıyla bedel getirilmiştir.

Örnek-2: (يخرجون الرسول وإياكم أن تؤمنوا بالله ربكم) "**Rabbiniz olan Allah'a inandığınızdan dolayı hem peygamberi ve hem de sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar.**"⁴⁶⁵

Örnek-3: (قلله الحمد رب السموات ورب الأرض رب العالمين) "**Hamd, göklerin Rabbi ve yerin Rabbi, bütün alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.**"⁴⁶⁶

Örnek-4: (سبحان رب السموات والأرض رب العرش عما يصفون) "**Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'in da Rabbi olan Allah, onların vasıflandırmalarından münezzehtir.**"⁴⁶⁷

Örnek-5: (قالوا أمنا برب العالمين رب موسى وهرون) "**Musa ve Harun'un Rabbi olan alemlerin Rabbine inandık, dediler.**"⁴⁶⁸ Bu âyetlerde bedel, açıklamaları te'kid içindir.

XXVIII- "KELLÂ" (كَلَّا) İLE TE'KİD

İbnü'l Enbâri (577/1181) şöyle demiştir: "Kellâ" (كَلَّا), muhakkak, gerçekten (hakkan (حقًا)) anlamındadır. Araplar, (جبر لأذهين) "**Evet, elbette gideceğim**"; (عوض لأقومن) "**Muhakkak yapacağım**"; (كَلَّا لأطلق) "**Muhakkak elbette gideceğim**"; gibi ifadelerle yemin ederler. Çünkü onlar bu ifadeleri (ceyr, avd, kellâ) "muhakkak" (hak) anlamında kullanırlar. Bu anlamın Arapların zihnindeki yeri ise büyüktür.⁴⁶⁹

"Kellâ" (كَلَّا) kelimesi, Kur'an'da otuz üç âyette geçmektedir. Bunlardan dört tanesi kasekle birlikte. Örnekler:

⁴⁶¹ Muhammed, 47/38.

⁴⁶² Yûsuf, 12/15.

⁴⁶³ Bkz. İbn Ya'îş, *Şerhü'l-Mufasssal*, III, 69.

⁴⁶⁴ Fâtîha, 1/6-7.

⁴⁶⁵ Mümtehine, 60/1.

⁴⁶⁶ Câsiye, 45/36.

⁴⁶⁷ Zuhuruf, 43/82.

⁴⁶⁸ A'râf, 7/121-122.

⁴⁶⁹ Enbâri, Ebu'l-Berekât Kemâleddin Abdurrahman b. Muhammed b. Ebî Saïd el-Enbâri en-Nahvî, *el-İnsâf fî mesâilî'l-hilâf beyne'n-nahviyyîn el-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn* (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid), Mısır 1375/1955, I, 221.

Örnek-1: (كلا والقمر والليل إذ أدبر والصبح إذا أسفر إنها لإحدى الكبر) “Gerçekten aya, dönüp gitmekte olan geceye, ağarmakta olan sabaha andolsun ki o (sakar), en büyük bir şeydir.”⁴⁷⁰

Örnek-2: (كلا لئن لم ينته لنسفعا بالناصية) “Gerçekten eğer o vazgeçmezse, derhal onu alnından yakalınız.”⁴⁷¹

Örnek-3: (كلا لينبذن في الحطمة) “Gerçekten andolsun ki o, Hutameye atılacaktır.”⁴⁷²

Örnek-4: (كلا لو تعلمون علم اليقين لترون الحميم) “Gerçekten kesin bir bilgi ile bilmiş olsaydınız (böyle yapmazdınız.) Mutlaka cehennemi göreceksiniz.”⁴⁷³

“Kellâ” (كلا) hakkında tefsir alimleri farklı görüşlere sahiptirler. Onlardan bazıları (كلا)'nın reddetme, azarlama ve engelleme anlamlarını ifade ettiğini söylerken, bazıları da onun başlangıç için olan “elâ” (لا) anlamında olduğunu söylemektedir. Bir başka kesim de onun (حقًا) anlamına geldiği görüşündedir. Şerhül-Câmî isimli eserde şu bilgiler bulunmaktadır: “(كلا) kelimesi, (حقًا) anlamındadır. (كلا إن الإنسان ليطغى) “Gerçek şu ki, insan azar.”⁴⁷⁴ âyetinde olduğu gibi كلا, cümlenin içeriğinin kesin olduğunu bildirmektir. Radiy (686/1287)⁴⁷⁵ de şunları söylemektedir: “(كلا لينبذن)“⁴⁷⁶ âyetinde olduğu üzere (كلا)'da azarlama anlamı olmadığı zaman, o, kasem yerindedir.” Bir kısım alimler de onun (أي) ve (نعم) gibi cevap edatı olduğu ve kasemle birlikte kullanıldığı görüşündedir.⁴⁷⁷

Sa'leb (291/904)⁴⁷⁸ der ki: “Kellâ” (كلا), Kur'an-ı Kerim'de red anlamında olup, teşbih kâfı ile nefyeden (لا) dan oluşmuştur.”⁴⁷⁹

Genellikle “kellâ” (كلا), azarlama anlamında kullanılmaktadır. Hiç kuşkusuz bu anlam sözün durumuna göre de değişebilir. Ben yukarda geçen anlamlara ek olarak onun kasemi te'kide işaret ettiği görüşündeyim. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü “kellâ” (كلا), hem câhilî ve hem de islâmî devirlerde, reddetme, azarlama, engelleme anlamlarına işaret etmeksizin genellikle kasemle birlikte gelmektedir.

XXIX- “LÂ CEREME” (لا جرم) İLE TE'KİD

“Lâ Cereme” (لا جرم), Kur'an-ı Kerim'de beş âyette geçmektedir. Bu âyetlerin tamamı Mekkîdir. Bu âyetler şunlardır:

1- (لا جرم أن الله يعلم ما يسرون وما يعلنون) “Hiç şüphesiz Allah, onların gizleyeceklerini de açıklayacaklarını da bilir.”⁴⁸⁰

2- (لا جرم أن لهم النار وأنهم مفرطون) “Hiç şüphesiz onlar için sadece ateş vardır ve onlar (Allah'ın rahmetinden), uzak tutulacaklardır.”⁴⁸¹

3- (لا جرم أنهم في الآخرة هم الخاسرون) “Hiç şüphesiz onlar Ahirette ziyana uğrayacakların ta kendileridir.”⁴⁸²

⁴⁷⁰ Müddessir, 74/32-36.

⁴⁷¹ Alak, 96/15.

⁴⁷² Hümeze, 104/4.

⁴⁷³ Tekâsür, 102/6.

⁴⁷⁴ Alak, 96/6-7; Câmî, Nurettin Abdurrahman, *el-Fevâidü'z-ziyâiyye (Mollâ Câmî)*, yy. ty., s. 278-279. (Özgün metinde ilgili dipnot, “Şerhu'l Camî, II, 392.” şeklinde geçmektedir. Dipnotta sözü edilen bu kaynak eser, Nurettin Abdurrahman Câmî (898/1492)'nin *el-Fevâidü'z-ziyâiyye (Mollâ Câmî)* adlı eserinin şerhidir. Biz makalede geçen söz konusu nakli *el-Fevâidü'z-ziyâiyye* ile karşılaştırdık.) (çev.); İbn Ya'îş, *Şerhü'l Mufasssal*, IX, 16.

⁴⁷⁵ Radiyyüddin (Rady) Muhammed b. el-Hasan el-Esterâbâdî (686/1287)'nin nahve dair meşhur eseri, *Şerhü'r-Radî ale'l-Kâfiye l'ibn-i Hâcib* 'dir. (çev.)

⁴⁷⁶ Uzayme, Muhammed Abdülhâlik, *Dirâsât li üslûbi'l Kur'âni'l- Kerîm*, Kahire 1972. II, 387.

⁴⁷⁷ İbn Ya'îş, *Şerhü'l Mufasssal*, IX, 16; İbn Mâlik, *Şerhü't- Teshîl*, III, 218; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhîr*, X, 508.

⁴⁷⁸ Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ Sa'leb (291/904) Küfe nahiv mektebinin önde gelen alimlerinden biridir. Hakkında bilgi için bkz. ed-Dâvûdî Şemseddin, *Tabâkâtül müfesssîn*, Beyrut ty. I, 96-99. (çev.)

⁴⁷⁹ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb (el-Muğni)*, s. 249.

⁴⁸⁰ Nahl, 16/23.

⁴⁸¹ Nahl, 16/62.

⁴⁸² Nahl, 16/109.

4- (لا جرم إنما تدعونني إليه ليس له دعوة) **“Gerçek şu ki, sizin beni davet ettiğiniz şeyin dünyada da Ahirette de davete değer bir tarafı yoktur.”**⁴⁸³

5- (لا جرم أنهم في الآخرة هم الأخسرون) **“Hiç şüphesiz onlar, Ahirette en çok ziyana uğrayanlardır.”**⁴⁸⁴

Bütün bu âyetlerde (ان)'nin hemzesi cumhurun okuyuşuna göre fethadır. Bazı kıraat alimleri ise buradaki hemzeyi kesre ile okumaktadırlar. Hepsinin kendisine göre bir yorumu bulunmaktadır. Müfessirler “lâ cereme” (لا جرم)'yi “muhakkak/gerçekten/kesinlikle” anlamında tefsir etmişlerdir. Ferrâ (207/822), Meâni'l Kur'an adlı eserinde buna işaret etmektedir. O şunları söylemektedir: (لا جرم), aslında (لا محال) ve (لا بد) konumunda olan bir kelime idi. Bu şekilde kullanılırken sonunda kase manasına dönüştü ve “hakkan” (حقًا) konumunda oldu. Bu nedenle kendisine kaseyle cevap verildiği gibi “lam” ile de cevap verilir. Araplar şöyle der: (لا جرم لا تترك) **“Hiç kuşkusuz sana geleceğim.”**; (لا جرم لقد أحسنت) **“Hiç kuşkusuz mutlaka güzel oldun.”**

Buna benzer anlamlara yine Sibeveyh (180/796)⁴⁸⁵, İbnü'l Esîr (606/1210)⁴⁸⁶ ve başkaları da işaret etmiştir⁴⁸⁷. Ancak alimlerin görüşleri tek bir nokta etrafında birleşmektedir ki, o da (لا جرم)'nin başında bulunduğu cümlenin anlamını te'kid ifade ettiğidir. Çünkü kase de, bir te'kid türüdür. “Hakkan” anlamındaki كلا da te'kid manasına götürmektedir.

XXX- SIFAT İLE TE'KİD

Sıfatlar, tahsîs, genelleme, açıklama, medih, zem, merhamet dileme işaret için zikredilir. (فإذا نفخ في الصور نفخة واحدة) **“Artık sur'a bir defa üflendiği zaman.”**⁴⁸⁸ âyetinde olduğu üzere sıfatla te'kid kastedilir. Âyette geçen “vâhidetün” (واحدة) kelimesi te'kididir. Zaten “nefh” mastarının mastar binâi merre vezninde kullanılmış olması sebebiyle “nefhâtün” (نفخة) den teklik manası anlaşılır. “Nefhatün” (نفخة) mastarı, “rahmet” (رحمة) gibi “te”si aslından olan mastarlardan değildir. Bu durumun bir benzeri de şu âyetlerde görülmektedir:

172

1- (وحملت الأرض والجبال فدكتا دكة واحدة) **“Yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine tek bir çarpışla çarpılıp darmadağın edildiği zaman.”**⁴⁸⁹

2- (وقال الله لا تتخذوا الهين اثنين إنما هو إله واحد فإياي فارهبون) **“Allah buyurdu ki: İki ilah edinmeyin! O ancak bir tek ilahdır. O halde yalnız benden korkun.”**⁴⁹⁰ “Bu son âyette geçen “isneyn” (التنين) kelimesi te'kididir. “Vâhid” (واحد) kelimesi ise, uluhiyyet ve vahdaniyyeti ispat için getirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

CÂMÎ, Nurettin Abdurrahman, *el-Fevâidü'z-ziyâiyye (Mollâ Câmî)*, yy. ty
EBÛ HAYYÂN, Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf el-Endelûsî; *el-Bahru'l-muhîr*, Beyrut, 1992.

ENBÂRÎ, Ebu'l-Berekât Kemâleddin Abdurrahman b. Muhammed b. Ebî Saîd el-Enbârî en-Nahvî, *el-İnsâf fî mesâilî'l-hilâf beyne'n-nahviyyîn el-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn*, (thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd), Mısır 1375/1955.

_____, *Garibü'r-râbi'l Kur'ân* (thk. Tâhâ Abdülhamit Tâhâ), Mısır 1980.

FERRÂ, Ebû Zekerîyya Yahya b. Ziyad, *Meâni'l-Kur'ân* (thk. Muhammed Ali en-Neccâr, Ahmed Yusuf Necati), Beyrut ty.

FİRÛZÂBÂDÎ, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-muhîr*, Beyrut 1994.

İBN AKÎL, Ebû Muhammed Bahâeddin Abdullah b. Akîl el-Hemâdânî; *Şerhü İbn Akil*, Mısır 1375/1956.

⁴⁸³ Gâfir, 40/43.

⁴⁸⁴ Hüd, 11/22.

⁴⁸⁵ Sibeveyh, *el-Kitâb (Kitâbü Sibeveyh)*, I, 138.

⁴⁸⁶ İbnü'l Esîr, Mecdüddin Ebu's-Seâdât el-Mübârek b. Muhammed, *en-Nihâye fî ğaribi'l-hadis ve'l-eser* (thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud. Muhammed ed-Danâcî), Kahire 1963, I, 272.

⁴⁸⁷ 'Uzayme, *Dirâsât li üslûbi'l Kur'âni'l- Kerîm*, I, 487- 488.

⁴⁸⁸ Hakka, 69/13; bkz. İbn Mâlik, *Şerhü't- Teshîl*, III, 306; İbn Akîl, *Şerhü İbn Akil*, II, 152.

⁴⁸⁹ Hakka, 69/14.

⁴⁹⁰ Nahl, 16/51; bkz. Suyûtî, Celaleddin; Mahallî, Celaleddin; *Tefsîrü'l Celaleyn*, s.219 ve İbn Mâlik, *Şerhü't-Teshîl*, III, 306.

kur'ân-ı kerim'de te'tid üslupları

İBN HİŞÂM, Cemaledin, Abdullah b. Yusuf el-Ensârî, *Muğni'l-İebîb 'an kütübi'l-eârib (el-Muğni)* (thk.Mâzin el-Mübârek, Muhammed Ali Hamdullah), Beyrut 1992.

_____, *Evezahu'l mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, Beyrut 1979.

İBN KUTEYBE, Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverdi, *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân* (thk.Seyyid Ahmed Sakar), Beyrut 1981.

İBN MÂLİK, Ebû Abdullah Cemaledin Muhammed b. Abdullah et-Tâî, *Şerhü't-Teshîl* (thk.Abdurrahman es-Seyyid, Muhammed Bedevî el-Mahtûn), Cîze 1990.

İBN YA'İŞ, Ya'îş b. Ali, *Şerhü'l-Mufasssal*, Beyrut ty.

İBNÜ'L ESİR, Mecdüddin Ebu's-Seâdât el-Mübârek b. Muhammed, *en-Nihâye fî ğarîbi'l-hadîs ve'l-eser* (thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud.Muhammed ed-Danâci), Kahire 1963.

MAHALLÎ, Celaleddin, SUYÛTÎ, Celaleddin Abdurrahman, *Tefsîrû'l Celaleyn*, yy. ty.

er-RÂZÎ, Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdülkadir, *el-Muhtâr (Muhtârû's-Sihâh)* Beyrut 1989.

SİBEVEYH, Ebû Bişr Amr b. Osman b. Kanber, *el-Kitâb (Kitâbü Sîbeveyh)* (thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn), Beyrut 1988.

'UZAYME, Muhammed Abdülhâlık, *Dirâsât li üslûbi'l Kur'âni'l- Kerîm*, Kahire 1972.

ZECCÂCÎ, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. İshâk, *Kitâbü'l-lâmât*, (thk.Mâzin el-Mübârek) Beyrut 1992.

ZEMAŞSERÎ, Muhammed b. Ömer, *el-Mufasssal fî san'ati'l-i'râb* (thk.Ali Ebû Mulhim), Beyrut 1993.